

**«ПЕДАГОГІКА МАСАЛАЛАРИ ВА ПЕДАГОГІК
ТЕХНОЛОГІЯЛАР БЎЙИЧА МАЪРУЗА МАТНЛАРИ»**

**Педагогика масалалари ва педагогик технологиялар бўйича ўқув мавзу
режа**

(12 кунлик)

№	Мавзулар	Маъруза	Семинар	Амалиёт	Жами
1.	Таълим устуворлиги		2		2
2.	Миллий истиқлол \ояси педагогика фанининг бош методологик асоси сифатида	2	-	-	2
3.	Таълимни ривожланти-ришнинг янги босқичида педагогик технология-ларнинг мощияти ва муаммолари	2			2
4.	Педагогик технологияларнинг дидактик масалалари	2			2
5.	Таълимни технология-лаштиришда ўқитувчи-нинг ўрни ва роли			2	2
	Жами:	6	2	2	10

ТАЪЛИМ УСТИВОРЛИГИ.

2 соат семинар.

Мақсад:

«Таълим тугрисида» ги Конун ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» хақидаги маълумотларини кенгайтириш.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримовнинг «2004-2009-йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури» тугрисидаги фармони ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг 2004 йил 9 июлдаги «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурини амалга ошириш чора тadbирлари тугрисида» ги Карори хақидаги тушунчаларини чуқурлаштириш.

Таълим тарбия соҳасидаги меъёрий ҳужжатларни билиш ва уларни уз фаолиятида куллай олиш;

Натижа:

Таълим тарбия соҳасидаги меъёрий ҳужжатларни педагогик фаолиятларида куллай оладилар.

Режа:

1. Ўзбекистон Республикаси таълим тизими таррарийёти тарихи.
2. 1997-й 29 август Олий Мажлиснинг IX сессиясида И.Каримов томонидан таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини ислох қилиш асосларини ёритилиши.
3. Таълимни ислох қилиш жараёнида уқитувчи, тарбиячининг урни роли.
4. Комил инсон тарбиясида уқитувчининг бош вазифаси.
5. Таълим устуворлиги.
6. Ўзбекистон Республикасининг таълим тизими ягона ва узликсиздир.
7. Таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий принциплари.
8. Таълим соҳасини ислох қилишда «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»
9. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг Миллий моделини ҳаётга татбиқ этишнинг ахамияти.
10. Миллий дастурда шахснинг урни ва роли.
11. Узлуксиз таълим кадрлар тайёрлашнинг асосидир.
12. Миллий дастур асосида уқитувчининг асосий хизмат вазифалари ва унинг шахсига қуйиладиган талаблар.
13. Таълимни ислох қилишнинг ҳозирги босқичидаги энг муҳим вазифалари.
14. Мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурини амалга оширишнинг асосий йуналишлари.

Таянч тушунчалар

Таълимни миллийлаштириш, «Таълим тугрисидаги Конун», «Кадрлар тайёрлаш миллий дастур», Миллий модел, шахс давлат ва жамият узлуксиз таълим.

АДАБИЁТЛАР

И.А.Каримов «Баркамол авлод Ўзбекистон тарракиётининг пойдевори» Тошкент 1997 йил.

И. А. Каримов «Ўзбекистон буюк келажак сари». Тошкент .1998.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури» тугрисида. Маърифат 2004 й. 21 май. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 9 июлдаги «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурини амалга ошириш чора тadbирлари тугрисида» ги Карори.

Баркамол авлод орзуси «Нашр учун маъсул Т.Рискиев» Тошкент шаркю 1999 йил.

Ж.Г. Йулдошев «Таълим янгилаш йулида». Тошкент Уқит. 2000.

Таълим тараккиёти ахборотномаси. 1998 –2004. 2005-йил 2-3-4сонлари.

**МИЛЛИЙ ИСТИКЛОЛ ГОЯСИ ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ БОШ
МЕТОДОЛОГИК АСОСИ СИФАТИДА.**

2соат маъруза

Мақсад:

Таълим муассасаларида Миллий истиклол мавкурасининг бош гоёси ва асосий гоёларини ўқувчи ёшлар онгига ва калбига сингдиришнинг педагогик шарт - шароитлари хақидаги тушунчаларини чуқурлаштириш.

Натижа:

Таълим муассасаларида Миллий истиклол мавкурасининг бош гоёси ва асосий гоёларини ўқувчи ёшлар онгига ва калбига сингдиришнинг педагогик шарт - шароитлари хақида тушунчага эга бўладилар.

Режа:

1. Миллий истиклол гоёси педагогика фанининг бош методологик асоси сифатида.
2. Тарбия услублари, тамойиллари, воситалари.

Таянч тушунчалар.

Гоё, истиклол мафкураси, миллий гоё, мавкуравий тарбия, тамойиллар асосий гоёлар, ватанпарварлик, тарбия услублари, тарбия тамойиллари.

Адабиётлар:

- И.А.Каримов «Истиклол ва маънавият» Тошкент Ўзбекистон 1994 йил.
И.А.Каримов «Ўзбекистон XXI аср бўсагасида хавсизликка таҳдид, барқарорлик пойдевори ва тараккийёт кафолатлари» Тошкент Шарк 1997 йил.
И.А.Каримов «Биздан озод ва обод Ватан колсин» Т. Узбекистон 1996й.
И.А.Каримов «Ўзбекистон буюк келажак сари» Т. Узбекистон 1998й.
И.А.Каримов «Озод ва обод Ватан, эркин ва фарован хаёт пировард мақсадимиз» Т. Узбекистон 2002й.
«Миллий истиклол гоёси. Асосий тушунча ва тамойилар» Т. Узбекистон 2001й.

Ватанчимизнинг уз мустақиллигини кулга киритгач, одамлар онгини ҳуқуқий демократик давлат, эркин фуқоралик жамиятни барпо этиш каби мақсадларимизга биноан узгартириш. Халқимиз маънавиятини юксалтириш бунинг учун эса мустақил таракийёт тушунчаларини акс этирилган, туб манфаатларимизга жавоб берадиган миллий гоё зарурлиги аён булди.

Президентимиз И. Каримов уз асарларида бу масалаларнинг долзарблиги жамият – хаётидаги урни ва ахамиятини хар жихатдан асослаб берди. Мустақиллик йулидаги тажриба асасида инсон, жамият, гоё ва мавкурасиз яшвй олмаслигини курсатсди. Чунки одмнинг калби, онги узининг рухи ва купдан куп саволларга жавоб буладига доимий фаолиятга ундаб туадиган хат бахш гоёга боимо эхтияж сезиб яшайди. Чунки табиатда, жамиятда булмагани кабир инсон калби ва онгида хам бушлик булмайди. Жамият хаётида соғлом гоё устувор булиб турмаса одамларнинг калби ва онгини ёш зарарли гоёлар эгаллаб, хар турмуш тарзини издан чиқаради. Худди бунёнинг бойлиги турли кучлар уртасида талаш булганидек, инсонларнинг каби ва онгини эгаллаб, уларни уз кулидаги куколларига айлантириш мақсади хам жахонда хар хил тажавуқор оқимлар ва таълумотларни узаро курашга ундаши айникса, бугунги кунда яккол намоён булмокда.

Юртбошимиз бугунги тараккийётнинг мана шундай озига хос конуниятларни теран хис этиб, мақсадлар билан яшаётган халқимизнинг интилишларига мос келадиган миллий истикбол гоёси тугрисида таълимотини яратди. Бу таълимот президентимиз асосларида асослаб берилган. Ана шу асарлар асасида 2000йилда «Миллий истиклол гоёси, асосий тушунчалар ва тамойиллар» номли рисола тайёрланди ва чоп этилди.

Хозирги давирда миллий истиклол гоёсининг асосий тушунча ва тамойинларни хаёт талаблари ва бугунги тараккиётимиз масалаларини эътиборга логан холда ургатиш, бойитиш, тушунтириш, тарғиб этиш, ундаги билим ва қарорларни тизими асосида янгича эътикод, дунёқараш асосларини шакилларини шакиллантириш ниҳоятда муҳим.

Президентимиз И. Каримов миллий истиклол гоёси ва маққурасини мақсадини қуйидагича тарифлаган: «Халқни буюқ келажак ва улугвор мақсадлар сари бирлаштириш мамлакатимизда яшайдиган, миллий тили ва динидан қатъи назар ҳар бир фуқаро ягона Ватан бахт – саодати учун доимо маъсулият сезиб яшашга қорлаш ва аждодларимизнинг бебаҳо – мероси, миллий қадрият ва анъаналаримизга муносиб бўлишига эришиш, юқсак фазилатли ва қомил инсонларни тарбиялаш, уларни яратувчанлик ишларига даъват қилиш, шу муқаддас замин учун фидоийликни хаёт мезонига айлантириш – миллий истиклол маққурасининг бош мақсадидир».

Ўзбекистоннинг муқтакил тараккиёт стратегиясини, ўзбек халқининг буюқ давлат барпо этиши борасидаги мақсад, миллий истиклол маққурасининг маҳиятини қенг жамоатчиликка ҳар тамонлама тушунтириш долзарб вазиқаларни бириқир. Истиклол маққурасини одомлар қалби ва онгига синингдиришда жамият хаётнинг барча соҳаларини қамраб олиш, таълим – тарбия, тарғибот ва ташвиқотни қилиш самарали усул воситаларидан оқилона фойдаланиш тақозо этади.

Ўзбекистон халқининг миллий истиклол йулидаги бош гоёси халқимизнинг неча асрлик орзу армонлари, эзгу интилишлари, бунедқорлик фаолиятининг мано-мазмунини иқодалайди. У муқтакил таррақийетимизнинг асосий мақсад-муддаоларини ақс эттиргани учун ҳам халқимизни бирлаштирувчи байроқ – бош гоёга айланган.

Халқимиз муқтакилликка эришганидан сонг буюқ давлат барпо этишга қиришди. Бу давлатнинг буюқлиги аввало, Ватаннинг озодлиги ва ободлиги, халқнинг Ерқин ва фаровон хайети билан белгиланади. Озодлик барча демократик ёрқинликларга эришишнинг, фуқароларнинг жами ҳақ-хуқуқлари қақолатланган ва таъминланган жамият барпо этишнинг бош шарти бўлса, муқтакиллик миллий давлатчилик асосларини тиклаш ҳамда уни ривожлантиришнинг бош омилиқир. Шунинг учун ҳам бош гоёмизда «озодлик» сузи биринчи уринда туради.

Бу ватан муқтакиллиги барча орзу интилишларимиз, Амалий фаолиятимиз ва ёруқ келажакимиз асоси эканлигидан қалолатқир.

Ватан озодлиги – аждодларимизнинг буюқ армони бўлиб қелган. Тумарис, Широқ, Спитамен, Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур, Абдумалиқ тура, Маҳмудхуҗа Бехбудий синқари жасру боболаримиз юрт озодлигини узларининг муқаддас эътиқоди деб билган, бу йулда жонини фидо қилишдан ҳам қайтмаган.

Мамлакатимиз ХХ аср сунгида президент Ислоқ Каримов раҳбарлигида озодликка қикди ва уз миллий давлатчилигини қайта тиклаб, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб урин эгаллади. Юртбошимиз ватан озодлигини уз хаётининг маъно мазмуни, бош мақсади деб билмоқда. Шунинг учун ҳар қандай қийин шароитда халқимизни муқтакиллик йулидан олға бошламоқда.

«Биз учун муқтакиллик, - деб таъқидлаган эди давлатимиз раҳбари, - энг аввало, уз таққиримизни қулимизга олиш, узлигимизни англаш, миллий қадриятларни, урф одатларимизни тиклаш, ҳаммамиз учун муътабар шу заминда, ҳар бир қонадонда тинчлик-осоишталикни, барқарорликни сақлашқир. Азиз ватанимизда ақолат, инсоф, дину диёнат, меҳр-оқибатни қарор тоққирдиришқир.»

Ободлик эса давлатнинг қудратини билдиради. Сохибқирон Амир Темур бобомиз «Қимқи қудратимизга шубҳа қилса, биз қурган биноларга қарасин», деб халқимизнинг қайрат шиқоати ва ақл зақовати билан барпо этилган бетакрор обидалар билан қурурлангани бежиз эмас.

Обод юртда файз-бароқа бўлади, одамлар орасида меҳр-оқибат ҳуқм суради, илм-маърифат, маданият ривожланади. Бод юртнинг одамлари факат яхшилик ҳақида уйлайди.

Обод юртнинг Оллохнинг назари тушади. Шунинг учун ҳам президентимиз «Она ватанимиз Оллохнинг назари тушган мукаддас диёрдир», деб таъкидлаганлар.

Ободлик ҳам, озодлик сингари, халкимизнинг азалий орзусидир. Сиз укиган эртақ кахрамонларининг бир-биридан гузал шаҳарларни куриши, боғларида сув урнига шарбат окиб ётадиган, дарахтларида кишин-ёзин ларзон мевалар пишиб туради деган, одамлари уруш нелигини билмайдиган юртларни суйр этиши – бунинг тасдиғи булла олади.

Истиклол йиллари юртимизни обод қилиш халкимизнинг бош мақсадига айланди. Шаҳар ва қишлоқларимиз чирой очди, улкан иншоотлар, замонавий қорхоналар, боғроғлар барпо этилди, азиз авлиёларимизнинг муборак қадамжолари обод булди.

Ободончилик бунёдкорлик орқали амалга оширилади. Бунёдкорлик эса халкимизнинг азалий одатидир ота-боболаримиз ҳар йил баҳорда қучат утқишини, ёзда уй-жойни соғлаш, эскиси урнига янгисини барпо этишни доимий анъанага айлантирган. Шу боис бундай бунёдкор халқининг бош гоёсида «ободлик» тушунчасининг булиши табиғийдир.

Энди бош гоёмиз тарқибдаги иккинчи ибора – «эркин ва фаровон ҳаёт» изоҳига тухталайлик.

Эркинлик – инсон ҳаётининг моҳиятидир. Яъни эркин булмаган қулик ва қарамликда ҳаёт кечирган одам Тула қонли инсон саналмайди. Чунки эркин булмаган одам узининг моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондира олмайди, узича фикр юритиб, узича фаолият курсата олмайди. Шунинг учун эркин ҳаёт азалдан инсониятнинг орзуси, юксак таракқиётнинг асосий шарт булиб қелган.

Бугунги қунда биз эркин ҳаёт деганда, аввало, юртимиз мустақиллиги, демократик кадрятларнинг тулик қарор топишини, Конституциямизда белгилаб берилган инсон ҳуқуқларининг тулик амал қилишини, қонун асосидаги онгли фаолиятни, юксак маънавиятнинг тушунамиз. Инсон қишлоқ жамияти тарихий тажрибани, билимларни бугунги замонавий тушунчаларни қанча қуп эгалласа, маънавияти қанча юксалса, шунча эркин булади.

Эркинлик фаровонлик билан боғлиқ тушунча. Яъни инсон эркин булмоғи учун аввало у моддий таъминланиши зарур.

Фаровонлик деганда, инсон моддий эҳтиёжларининг тулик қондирилишини таъминлайдиган ҳаёт даражасига айтилади.

Бу уринда халқимизнинг «Аввал-иктисод, сунгра сиёсат» деган нақли мос тушади. Бошқача айтганда, иктисодий шарт-шароит ҳар қандай ҳаётнинг неғизи, пойдевори ҳисобланади. Жумладан эркин ҳаёт ҳам иктисодий тарққиётга асосланади.

Истиклолнинг асосий қоидалари мустақил таракқитимизнинг бош қоидасидан қелиб қикади ва узининг маъно моҳияти, фалсафаси, жоғибаси билан уни халқимизнинг қалби ва онгига қуқурроқ синғдиришга ҳизмат қилади.

Миллий истиклол маққурасининг асосий гоёлари қуйидагилардан иборат: Ватан равнақи, юрт тинчлиғи, халқ фаровонлиғи, қомил инсон, ижтимоий ҳамқорлик, миллатлараро тотувлик, динлараро бағрикенглик (толерантлик).

Асосий гоёлар тизимида Ватан равнақи, юрт тинчлиғи, халқ фаровонлиғи гоёлари биринчи уринда туради. Бу беғиз эмас. Улар маъно-моҳияти ва фалсафасига қура, аввало, жамиятимиз уз олдиға қуйган улугвор мақсад – муддаоларни яққол ақс эттиради, бинобарин, бош гоёмизни янада қучайтиради.

Таълим – тарбия – Миллий истиклол маққурасини ёшлар қалби ва онгига синғдириш таълим тарбиянинг турли шақиллари орқали амалга оширилади. Бунда қуйидаги вазифаларни назарда тутиш лозим:

- таълим муассасаларида болалар ва талабаларнинг ёшиға мос равишда миллий истиклол маққурасини синғдиришнинг дифференциал педагогик – психологи дастурни яратиш;
- Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида укувчи талабалар онгига миллий гоё миллий истиклол гоёсини шақиллантири ишларини узлуқсиз олиб бориш;

- Укув дастури, дарслик ва кулланмалардан миллий истиклол мафкурасини гояларини теран акс эттириш;
- Мактаб, лицей, коллеж, институт ва уневерситетларда мафруравий тарбияни бугунги кун талаблари даражасига котариш;
- Педагог кадирларнинг мафкура борасида билимларини чуқурлаштириш;

Маълумки, педагогика фани тарбия ва таълимнинг инсон ривожини, шахс камоли ва мутахассис шаклланишида таълим тизими уз ичига олмайдиган этик, генетик, тарихийлик, мустақиллик, табиий экологик, рухий – хиссий билиш ривожланиш, комиллик омилларига суянади. Бундан ташқари педагогика фани олдида янгича фикрлаш, янгича тафаккур, миллик мавқуранинг кенг камровли сифатларини шакллантириш вазифалари куйилади. Педагогика фанининг методологиясида, мазмунида тарбия назариясида, таълим назариясида, таълимнинг ташкилий шаклларида комиллик даражаси сифатларини аниқлашда катта ислохия узгаришлар булди.

Президентимиз И.Каримов узларининг «Миллий мафкурамиз халкни халк миллатни миллат килишга хизмат килсин» номли маърузасида инсонни маънавий амалий шаклланишда хаётий жараённинг хамма жабхалари хомятли эканлигини асослаб берди.

Мамлакатимиздаги ислохатлар педагогика фани олдида жуда катта муаммоларни куйди. Бу муаммолар энг аввало, миллий истиклол шароитида шахс тарбияси ролининг ортиб бораётганлигида куринади.

- Бу биринчидан, мамлакатимизда юз бераётган узгаришларнинг узига хос хусусиятлари, яъни узбек халқининг миллий рухияти ва турмуш тарзининг хамда бозор иктисодиетидаги утиш жараёнининг таълим – тарбияга салбий еки ижобий маънодаги таъсирини хисобга олиш жуда мухим;
- Иккинчидан, инсон шахсини, шакллантиришда тарбия устивор ахамиятга эга булиб, у таълим бериш жараёнининг барча тамойилларини уз ичига камраб олади. Тарбиянинг устиворлиги хақидаги бугунги кун талаби эса бола шахсининг шаклланишида тарбиянинг урни муаммоси нақадар долзарб эканлигини таказо этади;
- Учинчидан, бозор иктисодиётига утиш билан боглик булган бураккабликлардан келиб чикиб, ижтимоий хаётимизда юз бераётган айрим нохуш холатларнинг тарбиявий жараёнга салбий таъсирини тахлил килиб урганишни, уни бартараф этиш йулида муайян илмий хулосалар чикариб, амалиётда куллаш муим булган услубий тавсиялар ишлаб чикариш вазифаларини долзарб муаммо сифатида куяди;
- Туртинчидан, умумий тарбиявий жараёнда оилавий тарбия билан ижтимоий тарбиянинг узвий богликлигини таъминлайдиган, шунингдек мулкчиликка янгича муносабат, яъни мулдорлик туйгусини шакллантиришга каратилган, назарий умумлаштирилган, тавсиялар ишлаб чикариш лозим;
- Бешинчидан, хозирги янги тарихий вазият талабларидан келиб чикиб, мактаб, оила ва махаллалар уртасидаги тарбиявий муносабаларни уз ичига оладиган, илмий асосланган, миллий, диний, худудий, демократик хусусиятларни хисобга олган, тарбиянинг янгича мазмунини очиб берадиган концепция ишлаб чикариш зарур.

Мазкур куйилган муаммоларга янада кенгрок ва чуқуррок ёндашадиган булсак, инсонни мавжудлиги унинг ривожланишини мукаррар эканлигини чуқур ва теран англашга ургатадиган жамият тараккиётини амалга оширувчиларни етиштиришни тафаккур ва амалиётни узвий боглаб, уни максад сари йуналтируви, пировард натижада талим – тарбия жараёнининг сифат курсаткичларини белгилаб бера оладиган педагогика фанининг методологик асосларини яратиш деб уйлаймиз.

Умуман таълим – тарбия муаммолари инсоннинг билиши, шахсининг табиий ва ижтимоий жараёнларини англаб етиши билан боглик. Зеро, педагогика фани шахсининг хам ботиний, хам зохирий қобилиятларини намоеън этишга шароит яратади ва уни фаоллаштириш имкониятини беради.

Мана шундай маъсулиятли вазифалар, хусусан педагогика фанининг бугунги кундаги долзарблигини янада оширади.

Мустакил Ўзбекистонда таълим – тарбия ишларининг тугри йулга куйилиши миллий ва умуминсоний кадрятларининг барча имкониятларидан тула ва самарали фойдаланишни тақозо этади. Жаҳон маданиятининг миллий маънавиятимизга ижобий таъсир килишини инкор қилиб бўлмайди. Хусусан ёшларнинг илмий дунё қарашини шакиллантиришдаги таъсирини.

Таълим – тарбия жараёнида бошқа халқлар педагогик меросининг ижобий томонларидан қанчалик фойдаланмайлик барибир ўзбек миллий кадрятлари маънавий қамолотимизнинг асоси бўлиб қолаверади. Хар бир мамлакатда амалга ошириладиган таълим – тарбия тизими негизида муайян мақсадлар этади. Бу мақсадлар давлат сиёсати билан белгиланади. Миллий истиклол вазифалари эса бугунги кунда таълим – тарбия тизимини янгилашни талаб этади. Бу тарихий зарурат тарбия масаласига атрофлича яхлит ҳолатда ёндошишни талаб этади.

Жамият таракқотининг барча даврларида тарбиянинг мазмуни ва йўналишини миллий ва умуминсоний кадрятлар уйғунлиги асосида белгиланган. «Биз соғлом авлодни тарбиялаб, вояга етказишимиз керак, деб тақидларди И.А. Каримов, соғлом киши деганда факат жисмонан соғломлиги эмас, балки шарқона ахлоқ – одоб ва умумбашарий гоёлар руҳида қамол топган инсонни тушунамиз».

Миллий истақлол туфайли жамиятнинг бача соҳаларида амалга ошириладиган ўзгаришларни, янгилашни жараёни, энг аввало, маънавий ҳаётда қузғат ташланмоқда. Ёш авлодда иймон, виждон, ҳалоллик, поклик, меҳнатсеварлик, ишбилармонлик каби ҳислатларни тарбиялаш, таълим – тарбия соҳасида миллий умуминсоний ва ислом анъаналари ва кадрятларидан фойдаланиш, умуман ёшларни миллий мустақиллик руҳида тарбиялаш халқ таълимининг асосий мақсадидир. Ақлан етук ахлоқан пок ва жисмонан бақувват, шунингдек, миллий маъсулият туйғусини англаб ёшларни тарбиялаб вояга етказган мамлакатгина мустақил ва барқарор ривожлана олади.

Шаҳсининг ички маънавий дунёси, маънавий эҳтиёжи, маънавий қизиқиш, маънавий фаолияти ва маънавий кадрят каби асосий белгилар тизимидан, иборатдиг. Зеро инсоннинг маънавий дунёси, маънавий ахлоқий қарашлари, тасавурлари фан, адабиёт, санъат, маориф, дин каби воситалар орқали тарбияланади.

Миллий истиклол мавқурасининг негизида ёшларнинг миллий мустақиллик руҳида тарбиялаш ётади. Маутақиллик руҳида тарбиялаш ёшларни миллий гугур, миллий онг, миллий тушунча, миллий тафаккур, миллий ўз - ўзини англаш, ватан парварлик, туйғуларини шакиллантиришни тақозо этади.

Ўқувчиларни педагогик жараёнда маънавий – ахлоқий сифатларини тарбиялаш қуйидаги вазифалар ҳал этилиши лозим:

- шурулар ҳомияти даврида таълим саҳасидан урин олган мавқуравий маҳдудликдан ҳалос бўлиш;

- ўзбек миллий менталитети ва жаҳон цивилизацияси ютуқлврига таянадиган маънавий кадрятлар тизимини мустаҳкамлаш;

- Шарқ мутафаккирлари асарларида қутарилган қомил инсон гоёси, таълимотларига амал қилиш;

- Ўзбекистон Президенти И.А.Каримов асарларида таълим – тарбия хусусан ҳозирги замон ёшлари қадай бўлиши керак деган таълимотига нисбатан жақобларига ўла амл қилиш қабилар.

Таълим муассасаларида олиб бўриладиган ишларни моҳияти, унинг миллий истиклол мафқурасига асосланган, маънавий – ахлоқий, ҳуқуқий, ватанпарварлик, фукоровий, меҳнат, маданият – маиший, экологик ва шу сингари йўналишлар билан эришиладиган гоёвий ва идеалларга мос ҳолда олиб бўрилиши мақсадга молик масала. Бу муаммоларни амалга ошириш барча муассасалари педагогиканинг олдида гугрган юқсақ вазифадир.

Мустакиллик шароитида укувчилар маънавий - ахлокий тарбиялашда катор вазифаларни хал этиш талаб этилади, булар:

Хар бир таълим олувчининг онгида давлот мустакиллик халкининг олий гоёви – ахлокий кадрияти экани, ух ватани билан фахирланиш, унинг хавфсизлигини таъминлаш ва Ўзбекистоннинг улуг тарихий утмишга, бозор муносабатига асосланган яни демократик жамият куришда танлаб олган узига хос йулни мустахкамлаш, ислом дини рухий билим сугорилган олий маънавий – ахлокий кадриятларни, халкнинг инсонпарварлик анъанлари, умуминсоний цивилизация ютуқлари ахамиятини тугри тушинтириш ва уни эътикодга айлантириш;

- таълим олувчиларда умуминсоний инсонпарварлик ахлоки, маданияти меёрини, замонавий, кадриятлар эhtiёжи, узини юкори тутиш ва викор саклаш, оилавий тантаналарда узини курсатишга уриниш, хизмат вазифасидан шахси мақсадлар учун фойдаланиш куринишларига мурасасиз булиш рухини тарбиялаб бориш уларнинг юкори ахлоқ малакалари билан куруллантиришнинг гарови булиб хисобланади.

Ёшларни тарбиялашда тарбиявий жараённинг узига хос хусусиятларини хисобга олиш мухим чунки таълимда асосий сиймо укиитувчи булиб хизмат килади. Унинг билим беришга, укиитиш метотларига, мавзунинг баёнига дарисда куйилган мақсад ва вазифаларнинг мазмунига хеч ким монели кила олмайди. Тарбиявий ишларда ишларда эса мутлоқ оксидир. Иарбиявий таъсирларга каршилиқ килувчи турли кучлар, омиллар мавжуд. Мана шу маънода таълимнинг тарбиядан фаркини тугри англаб олмок даркор. Чунки мактабда укиитувчи ва талаба фаолияти яхлит киладиган асосий жараён бу таълимдир.

Мана шу уринда тарбия жараёнининг таълимда фаркли хусусиятларни куриб чикиш лозим. Бу хусусиятлар:

Биринчидан – тарбиянинг куп кирралилиги, унда мактаб, оила, ёшларнинг турли уюшмалари, ташкилотлари, кенг жамоатчилик, махалла, кино театр телевидение, адабиёт, санъат.

Иккинчидан – унинг узок вақт давом этиши.

Учинчидан – укувчи тарбиявий жараёнининг факат обектигина эмас балки атрофдаги воқеаларга таъсир этувчи субъект хамдир.

Туртинчидан – тарбия жараёнида карама – каршилиқларнинг, гоё куплигидир.

Ягона педадагогик жараёнда тарбиянинг самарадорлигини оширишда юкорида кайт этилган хусусиятларни хисобга олиш билан бирга узига хос булган принциплар хам борки, албатта бу принципларга амал килиш кузланган мақсадга эришишда мухим омил булиб хизмат килади.

Тарбия метотлари бола шахсини хар тамонлама ривожлантириш мақсади билан белгиланади ва тарбия жараёнига таалуқли купчина таркибий кисимларни уз ичига олади.

Тарбия методи укувчиларга тарбиявий таъсир этиш усулларининг хамда укувчиларнинг хаёти ва фаолияти уюштиришнинг педадагогик воситалари мажмуидир.

Тарбия методини – куйидагича тарифлаш мумкин тарбия методи тарбиячининг болаларнинг маънавий – ахлокий. Эстетик ва миллий фазилатларни шакиллантириш мақсадида уларнинг онги ва тафаккурига хамда иродасига таъсир этиш йулларига айтилади. тарбия мазмунининг куп кирралилиги ва кичиклиги туфайли тарбия метотлари хам хилма – хил булиб, муайян шароитда улардан кайси бирини танлаш ва куллаш укиитувчи ва укувчи уртасида вужудга келган вазиятга боғлук. Боланинг ёши улгайган сари тарбия методи хам мураккаблашиб баради.

Бунда бола хар бир нарсага онгли муносабатда булиб, укиитувчи куллаётган восита ва усуллар таъсирида онги ва хулкишакилланиб баради.

Педагогика фани Ўзбекистонда «шахс манфаати ва таълим устуворлиги» эътироф этилган бир даврда эркин шахсни ривожлантириш конуниятлари, ёшлар шахсини хаётга мослаштириш шакл ва метотлари, мазмуни ва принципларини жаму жам урганади.

Мавзу: Таълимни ривожлантиришнинг янги босқичида педагогик технологияларнинг
мощияти ва муаммолари
Маъруза – 2 соат

Мақсад: курс тингловчиларини «технология», «технологик жараён», «педагогик технология» тушунчалари мазмуни, педагогик технологияларни таълим мақсадини амалга оширишдаги роли ва ўрни билан яқиндан таништириш.

Режа: 1) педагогик технологияларни ўқитиш (таълим)
жараёнига кириб келиши;

**2) «таълим технологияси» назариясининг
ривожланиш босқичлари;**

3) «педагогик технология» тушунчасининг мощиятини очиб берувчи қарашлар

4) «педагогик технология»нинг марказий муаммоси.

Таянч сўзлар: технология, технологик жараён, таълим
технологияси, педагогик технология.

Илм-фан ва техника ривожининг юксак суръати моддий ишлаб чиқариш жараёнини назарий (оқвий) шамда амалий жиқатдан бойитиб бориш билан бирга ижтимоий муносабатларнинг янгича мазмун касб этишини таъминлади. Хизмат кўрсатиш соқаларининг пайдо бўлиши, янгича турмуш тарзи кишиларнинг моддий ва маънавий

эштиёжларининг ортиб боришига замин шозирлади. Ижтимоий эштиёжларнинг янгилашиб шамда ортиб бориши ўз навбатида уларни қисқа муддатда ва сифатли кондирилишини таъмин этувчи фаолиятнинг йўлга қўйилишини тақозо этди. Ижтимоий зарурат маъсули бўлган технология соҳаси ва унинг такомиллашиб бориши қисқа вақт оралигида, кам жисмоний куч сарфлаган ҳолда юксак сифатли маъсулот ишлаб чиқариш имконини берди. Моддий ишлаб чиқариш, хом-ашёни қайта ишлаш соҳалари (қишлоқ хўжалиги, саноат, транспорт, маиший хизмат кўрсатиш ва бошқалар)да маъсулот ишлаб чиқариш жараёнини ташкил этишга нисбатан технологик ёндошув аънанаси юзага келди.

Технологик ёндошув ишлаб чиқариш жараёнининг умумий тавсифини ёритишга хизмат қилади. Муайян маъсулотни ишлаб чиқариш мақсадида хом ашёни танлаш (дастлабки босқич)дан маъсулотни истеъмолчига етказиб беришгача бўлган (сўнгги босқич) даврни ўз ичига олган жараён **технологик жараён сифатида эътироф** этилади. Ишлаб чиқариш жараёнига нисбатан технологик ёндошув муайян соҳаларда ишловларни ташкил этиш, уларнинг муваффақиятини таъминлаш, эришилган натижаларни бойитиб бориш каби мақсадларга эришишнинг самарали омили сифатида намоён бўлади.

Моддий ишлаб чиқариш соҳаларида илм ва технологияларни қўллаш шартларидан бири – малакали мутахассисларни тайёрлаш, уларнинг касбий маъоратини доимий равишда ошириб боришга эришиш эканлигидан ҳам англандики, ижтимоий, иқтисодий ва маданий ҳаёт бир-бири билан узвийлик, алоқадорлик ҳамда яхлитлик тамойили асосида ривожланиб боради. Жамият ижтимоий ҳаётида етакчи ўрин тутган оқим ва қарашлар иқтисодий ишлаб чиқариш ривожига ўз таъсирини ўтказса, ўз навбатида, иқтисодий ўсиш аҳолининг маданий турмуш тарзининг яхшиланишига олиб келади.

Инсоният цивилизациясининг қўйи босқичларида шахсни тарбиялаш, унга таълим беришга йўналтирилган фаолият соҳада, жуда оддий талаблар асосида ташкил этилган бўлса, бугунги кунга келиб таълим жараёнини ташкил этишга нисбатан ўта қатъий ҳамда мураккаб талаблар қўйилмоқда. Чунинчи, **мураккаб техника билан ишлаб чиқариш жараёнининг моҳиятини тўлақонли англаш имкониятига эга, фавқуллоҳда рўй берувчи вазиятлар ҳам юзага келган муаммоларни ижобий ҳал эта олувчи малакали мутахассисни тайёрлашга бўлган ижтимоий эштиёж таълим жараёнини технологик ёндошув асосида ташкил этишни тақозо этмоқда.**

Айни вақтда Республика ижтимоий ҳаётига шиддатли тезликда ахборотлар оқими кириб келмоқда ва кенг қўламини қамраб олмоқда. Ахборотларни тезкор суръатда қабул қилиб олиш, уларни ташкил этиш, қайта ишлаш, назарий жиҳатдан умумлаштириш, ҳулосалаш ҳамда ўқувчига етказиб беришни йўлга қўйиш таълим тизими олдида турган долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Таълим-тарбия жараёнига педагогик технологияни тадбиқ этиш юқорида қайд этилган долзарб муаммони ижобий ҳам этишга хизмат қилади.

Таълим тизимини технологиялаштириш оқими ўтган асрнинг бошларида /арбий Европа ҳамда А+Шда таълим тизимини ишлов қилиш, таълим самарадорлигини ошириш, шахсининг ижтимоийлашувини таъминлаш учун муайян шарт-шароитни яратиш борасидаги ижтимоий ҳаракат юзага келган даврда илк бора ўртага ташланди. Мазкур оқим 30-йилларда таълим жараёнига «педагогик техника» («таълим техникаси») тушунчасининг олиб кирилиши билан асосланди. Ушбу даврда яратилган махсус адабиётлар «педагогик (таълим) техника(си)» тушунчаси «ўқув машғулотларини аниқ ва самарали ташкил этишга қўмаклашувчи усул ва воситалар йиғиндиси» тарзида талқин этилди ҳамда ўқув жараёнига ўқув лаборатория жиҳозларининг олиб кирилиши, улардан самарали, унумли фойдаланиш, материал мазмунини кўрсатмаларни қуроллар ёрдамида тушунтириш каби ҳолатлар таълим самарадорлигини оширишга ёрдам берувчи етакчи омилилардир дея баҳоланди.

XX асрнинг 50-йилларида таълим жараёнида техник воситаларни қўллаш «таълим технологияси» йўналишини белгилаб берувчи омили дея эътироф этилди, асосий эътибор

Ўқувчилар аудиториясини кенгайтириш техник воситалардан фойдаланиш эвазига амалга оширилиши, техник воситаларнинг имкониятларини янада такомиллаштириш, уларнинг ахборот си\имини кенгайтириш, ахборотларни узатиш хизматини сифатли ташкил этиш, таълим олишни индивидуаллаштириш каби масалаларга қаратилди. Бу борада олиб борилган тадқиқотларнинг объекти, таянч нуқтаси сифатида техник воситалар имкониятлари, уларни такомиллаштириш жараёни қабул қилинди, шунингдек, ўқув жараёнини «технологиялаштириш»нинг ташкилий жиҳатларини ўрганишга алоқида ур\у берилди.

60-йилларнинг бошларида таълимни дастурлаш асосида таълим жараёнини ташкил этиш «технология» тушунчасининг мощиятини очиб берувчи омил сифатида кўрилади. Дастурий таълим ўқувчиларга муайян билимларни алоқида қисм шохлида эмас, балки изчил, яхлит тарзда берилишини назарда тутди. Таълим жараёнини яхлит, мақбул дастурга мувофиқ ташкил этиш таклифи илк бора А+Шда фаолият юрита бошлаган «Дастурий таълим ва ўргатувчи машиналар бўйича бирлашган +ўмита» томонидан илгари сурилган. Дастурий таълим ўзида таълим мақсадлари, уларни ўзгартириш ва баҳолашнинг мос равишдаги мезонлари ҳамда таълим муштитининг аниқ тавсифини қамраб олади.

Бизга яхши маълумки, ҳар бир назария ўзининг методологик асосларига эга бўлади. Таълим технологияси назариясининг илк шохлари илгари сурилган даврлардаёқ мазкур назариянинг асослари ҳам яратилди бошланган. Таълим технологияси назариясининг умумий асосларини унинг мақсади, мазмуни, вазифалари, тамойиллари, объектив (ташқи) ҳамда субъектив (ички) омиллари, объекти, асосий тушунчалари мезонлари ва бошқалар ташкил этади.

Таълим технологияси назариясининг умумий асослари мощияти хусусида сўз юритиш учун «таълим технологияси» тушунчасининг туб маъносини англаш талаб этилади.

«Технология» юнонча сўз бўлиб, «techne»-машҳорат, санъат ҳамда «logos»-тушунча, таълимот сўзларининг бирикмасидан шохил бўлган. Таълим технологияси тушунчаси эса лу\авий жиҳатдан (инглизча «an educational technology») таълим (ўқитиш) жараёнини юксак машҳорат, санъат даражасида ташкил этиш борасида маълумотлар берувчи фан (ёки таълимот) маъносини англатади.

Сўнги йил давомида нутқимизда «педагогик технология», «замонавий педагогик технология», «ўқитиш технологияси» каби тушунчалар кенг қўлланмоқда. Аксарият педагоглар «таълим технологияси» ҳамда «педагогик технология» тушунчалари мазмунан бир маънони англаишини таъкидламоқдалар. Бизнинг назаримизда бундай ёндошув у қадар тўри эмас ҳамда бу борада ягона тўхтамга келиш мушмидир.

Юқорида қайд этиб ўтилганидек, таълим жараёнини технологиялаштириш шохси /арбий Европа ҳамда А+Шда яратилган эди. Бизга маълумки, /арбий Европа мамлакатлари ва А+Шда «Педагогика» фани мавжуд эмас, шу боис «педагогик фаолият», «педагогик тизим», шунингдек уларга бо\лиқ равишда юзага келувчи «педагогик технология» тушунчаси ҳам истеъмолда йўқ.

Номлари қайд этилган мамлакатларда шахсга илмий билимларни бериш жараёни «таълим жараёни» сифатида номланади, шахсга билимлар бериш, унинг маълумотини ошириш, таълим самарадорлигини таъминлашга хизмат қилувчи фанлар мажмуи «Методика» деб юритилади. Методика фанларини ўқитишда асосий эътибор таълим сифатини яхшилаш, унинг самарадорлигини таъминлашга қаратилади.

Ўзбекистон Республикаси (шу жумладан МДШ мамлакатлари) таълим тизими амалиётида ўқитилиб келинаётган «Педагогика» фанининг предмети шахсни шакллантириш, унинг камолотини таъминлашга йўналтирилган таълимий ҳамда тарбиявий фаолиятни ташкил этиш жараёнининг мазмунидан иборатдир. Яъни шахсининг етук камолоти икки мушмил фаолият – таълимий ва тарбиявий фаолият жараёнининг самараси, натижаси сифатида номён бўлади.

Айни ўринда «педагогик технология» ҳамда «методика» тушунчаларининг тавсифи, ўзига хос жиҳатларини ёритиш мақсадга мувофиқдир.

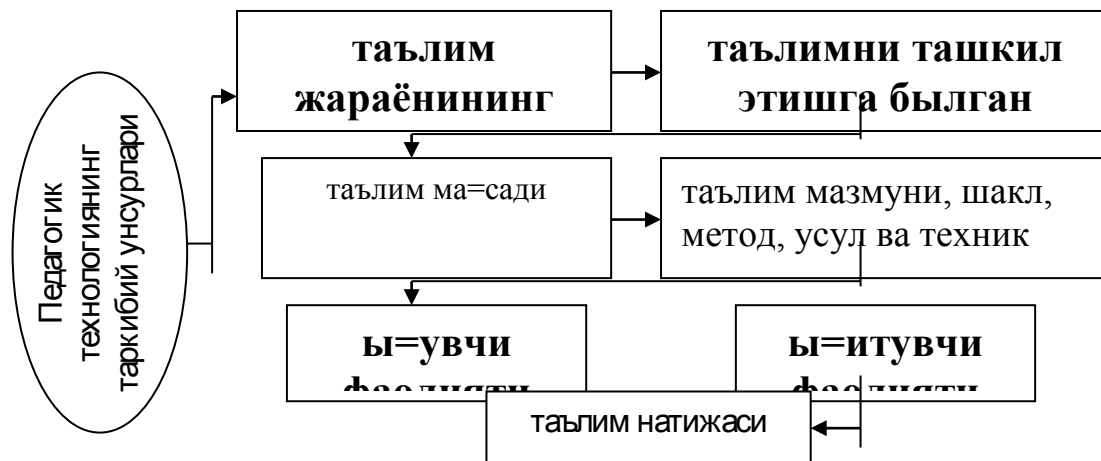
Шундай экан, бу ўринда «педагогик технология» тушунчасининг қўлланилиши, шунингдек, асосий эътиборни фақат таълим жараёнини самарали ташкил этишгагина қаратмай, балки ҳам таълим, ҳам тарбия жараёнининг самарадорлигини таъминлашга бирдек қаратиш лозимдир.

«Таълим технологияси» тушунчаси «таълим методикаси» тушунчасига нисбатан кенгдир. Таълим методи – ўқув жараёнининг мажмуавий вазифаларини ечишга йўналтирилган ўқитувчи ва ўқувчиларнинг биргаликдаги фаолияти усули бўлса, таълим методикаси эса муайян ўқув предметини ўқитишнинг илмий асосланган метод, қоида ва усуллар тизимини ифодалайди.

Таълим технологияси – таълим мақсадига эришиш жараёнининг умумий мазмуни, яъни аввалдан лойишлалаштирилган таълим жараёнини яхлит тизим асосида, босқичма-босқич амалга ошириш, аниқ мақсадга эришиш йўлида муайян метод, усул ва воситалар тизимини ишлаб чиқиш, улардан самарали, унумли фойдаланиш ҳамда таълим жараёнини юқори даражада бошқаришни ифодалайди.

Ўқитувчининг самарали фаолият кўрсатишга ундовчи дарснинг методик ишланмасидан фарқли ўлароқ, таълим технологияси ўқувчилар фаолиятига нисбатан йўналтирилган бўлиб, у ўқувчиларнинг шахсий ҳамда ўқитувчи билан биргаликдаги фаолиятларини инobatга олган шолда, ўқув материалларини мустақил ўзлаштиришлари учун зарур шарт-шарoитларни яратишга хизмат қилади. **Педагогик технологиянинг марказий муаммоси** – ўқувчи шахсини ривожлантириш орқали таълим мақсадига эришишни таъминлашдан иборат.

Халқ хўжалигининг моддий ишлаб чиқаришга асосланган соҳаларида қўлланилаётган технологиялар мощиятини ўрганиш ҳамда муаммо доирасида нашр этилган рисоалар мазмуни билан танишиш «педагогик технология» таълим-тарбия фаолиятининг яхлит жараёни тўғрисидаги фан эканлигини эътироф этиш имконини берди. Педагогик технологиянинг куйидаги таркибий унсурлари унинг асосини белгилашга хизмат қилади (1-шакл):

1-шакл. Педагогик технологиянинг таркибий унсурлари
«Ақлий шужум» методи

Мақсад: Ақлий шужум муаммоларни шал қилишда кенг қўлланиладиган анчагина машшур методдир. У қатнашувчиларни ўз тасаввурлари ва ижодларидан фойдаланишга ундайди. У берилган шар қандай муаммога кўп сонли ечимлар топишда ёрдам беради. (Бундай вазиятда мен нима қилишим керак?). Ақлий шужум методи танлаб олинган мавзу доирасида маълум оюларни аниқлаш, айни вақтда уларга муқобил бўлган оюларни танлаш учун шарoит яратади.

Ақлий шужумни ўтказиш қоидалари

1. Ўйлаш жараёнида шеч қандай башолашларга йўл қўйилмайди. Агар ўйлаш жараёнида \оялар башоланса, қатнашувчилар эътиборларини ўз фикр ва \ояларини шимоя қилишга қаратиб, уларнинг янгилари ва яхшилари устида бош қотирмай қўядилар. Башолаш қоидадан истисно қилиниши керак.

2. Шаммани ўта хилма-хил қутилмаган \оялар доирасини ўйлашга ундаш керак. Шаккатан шам, ақлий шужумда қутилмаган \оялар юзага келмас экан, айрим қатнашувчилар ўз шахсий фикрларини қайта кўриб чиқишлари аниқ бўлиб қолади. Улар ўз \ояларини тақдим этишдан олдин ўз \ояларининг қулгига сабаб бўлишидан чўчиб узок ўйлайдилар.

3. \оялар миқдори ра\батлантирилади. Миқдор деярли доимо ўсиб сифатга айланади. Тезкор изчилликда катта миқдорда \оялар пайдо бўлганда, одатда башолаш истисно қилинади. +атнашчилар ўз тасаввурларини кенгайтиришда эркиндирлар, бунинг натижасида яхши \оялар юзага келади.

4. Шар бир киши ўзгалар \оясига асосланиши ва уларни ўзгартириши мумкин. Олдин тақлиф этилган \ояларни бириктириш ва ўзгартириш яхшироқ \ояларни келтириб чиқаради.

Самарали ақлий шужум учун талаблар

1. +атнашувчиларни бемалол ўтирадиган қилиб жойлаштириш.
2. \ояларни ёзиш учун доска ёки қо\оз варақларини тайёрлаб қўйиш.
3. Муаммони аниқлаш.
4. Иш қоидаларини белгилаш.

А) \оялар шеч қандай башоланмайди.

Б) фикрларга тўлиқ эркинлик берилади.

В) \оялар қанча кўп бўлса, шунча яхши (миқдорга интилиш)

5. \оялар шақида сўраб айтилиши билан ёзиб олиш.

6. +о\оз варақлар тўлганда, уларни деворларга осиб қўйиш.

7. Янги \ояларни ра\батлантириш.

8. Ўзгалар \оялари устидан қулиш, кинояли шарҳлар ва масхара қилишга йўл қўймаслик.

9. \оялар тақлиф этилаётган экан, ишни давом эттиравериш.

Саволлар

1. «Таълим технологиялари» қачондан бошлаб жорий этилди?
2. «технология», «технологик жараён», «таълим технологияси» тушунчаларини таърифлаб беринг.
3. Таълимни технологиялаштиришнинг мақсад ва вазифалари нималардан иборат?

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Каримов И.А. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. –Тошкент: Шарқ нашриёти матбаа концерни. 1997.
2. Каримов И.А. Юксак малакали мутахассислар – тараққиёт омили. –Тошкент: Ўзбекистон, 1995.

3. Беспалько В.П. Теоретические основы стандартизации образования // Педагогическое обеспечение художественного стандарти образования. –Москва: ИРПО, 1994.
4. Саидашмедов Н. Янги педагогик технологиялар (назария ва амалиёт). –Тошкент. Молия нашриёти. 2003.
5. Толипов Ў. ва бошқалар. Педагогик технология: -Т.: 2005 й.

Мавзу: Педагогик технологиянинг дидактик масалалари
Маъруза – 2 соат

Мақсад: Курс тингловчиларини педагогик технологиянинг асосий вазифалари ҳамда дидактик масалалари билан яқиндан таништириш.

- Режа:**
1. Ўқув жараёнини технологиялаштириш. Таълим технологиясининг таркибий тузилмаси.
 2. Ўқув жараёнини лойищалаш босқичлари.
 3. Таълимни ташкил этиш шакллари. Таълим методлари, усуллари ва воситалари.
 4. Педагогик технология турлари.

Таянч сўзлар: таълим мазмуни, ижтимоий эътиёж, таълим мақсади, таълим шакли, метод, усул, восита, муаммоли таълим.

Муайян ўқув машъулоти жараёнининг лойищасини ишлаб чиқиш куйидаги босқичлардан иборат бўлади:

1-босқич. Таълим жараёнини лойищалашнинг дастлабки босқичи ўқув предметининг мундарижасидан жой олган мавзу ёки фаолият мазмунига доир манбаларни ўрганиш, чунончи, материалларни йиғиш ва уларнинг мазмунини (мощияти) билан танишиб чиқиш, уларда илгари сурилган мазмунларни умумлаштириш, туркумлаштириш ҳамда яхлитлашдан иборат.

Ўқув предметининг мавзуси ёки фаолият мазмунига доир манбалар мощиятини ўрганиб чиқиш ўқитувчи учун ўқувчилар эътиборига тақдим этилаётган мавзу (фаолият мазмуни) хусусида уларга батафсил, мукамал маълумотларни бера олиш, таълимнинг умумий жараёнини тасаввур этиш имконини беради.

2-босқич. Иккинчи босқич ўқув предметининг мавзуси (фаолият мазмуни) юзасидан ягона, умумий мақсадни аниқ белгилаш, умумий мақсад доирасида кичик бўлим (банд)лар бўйича шал этилувчи хусусий мақсадларни ҳам белгилаш, таълим мақсадига эришиш йўлида ижобий шал этиб борилиши лозим бўлган вазифаларни ишлаб чиқишга йўналтирилади.

Таълим мақсади ва вазифаларининг аниқ, пухта белгилаб олиниши ўқитувчи, шунингдек, ўқувчилар фаолиятини муайян йўналишга солиш, таълим мақсадига эришишда вақтдан унумли фойдаланиш, таълим жараёнида юзага келиши мумкин бўлган дидактик ва тарбиявий муаммоларнинг олдини олиш, мавжуд шарт-шароитлардан оқилона фойдаланишга замин шозирлайди. Иккинчи босқич натижаси ўқув предмети (фаолият мазмуни)нинг мавзуси бўйича ягона, умумий ҳамда хусусий мақсадлар, шунингдек, вазифаларни қайд этиш билан тавсифланади.

3-босқич. Таълим жараёнини лойищалашнинг учинчи босқич таълим мақсади ва вазифаларига таянилган шолда, ўқув жараёнининг мазмунини ишлаб чиқишдан иборатдир.

Таълим жараёни ўқув материали мазмунини ёритишга хизмат қилувчи муайян мавзу (фаолият мазмуни) бўйича назарий ва амалий билимлар мажмуини ифода этиш имконини беради. Таълим мазмунида, шунингдек, ўқувчилар томонидан ўзлаштирилиши лозим бўлган тушунча, кўникма ҳамда малакаларнинг шажми ҳам ўз ифодасини топа олиши лозим. Зеро, таълим мазмунининг мазмунини жишадан мукамаллиги ўқувчи томонидан муайян билим, кўникма ва малакаларнинг ўзлаштириш даражаси билан белгиланади. Учинчи босқич самараси ўқувчи томонидан маълум тушунчаларнинг ўзлаштирилиши, кўникма ва малакалар шаклланишини таъминловчи шартларнинг ишлаб чиқилганлигида намоён бўлади.

4-босқич. Таълим жараёнини лойищалашнинг энг мушим босқичи саналган тўртинчи босқичда машъулотнинг шакли, метод ва воситаларини танлаш каби шаракатлар амалга оширилади.

Мазкур босқичнинг мушимлиги шундаки, айнан машъулот шакли, метод ва воситалари таълим жараёнининг муваффақиятини таъминланишига олиб келади. Улар ёрдами билангина ўқув предметининг мавзуси (фаолият мазмуни) борасидаги назарий билимлар ўқувчиларга узатилади, ўқувчилар томонидан эса ушбу билимлар қабул қилиб олинади. Муайян машъулот учун энг мақбул деб топилган шакл, метод ва воситаларнинг белгиланиши таълим жараёнининг қарийиб 90 фоизлик муваффақиятини кафолатлайди. Янги, замонавий педагогик технологияларнинг асосий мощияти айнан мана шу босқичда очиб берилади. Ўқувчиларни ижодий изланиш, фаоллик, эркин фикр юритишга йўналтирувчи таълим шакли, метод ва воситаларининг тўри танланиши машъулотларнинг қизиқарли, баъс-мунозараларга бой бўлиши, ижодий тортишувларнинг юзага келишига туртки беради. Мана шу шолдагина ўқувчилар ташаббусни ўз қўлларига оладилар,

Ўқитувчининг зиммасида эса уларнинг фолиятини маълум йўналишга солиб юбориш, умумий фаолиятни назорат қилиш, мураккаб вазиятларда йўл-йўриқ кўрсатиш, маслаҳатлар бериш ҳамда улар фаолиятини баҳолаш каби вазифалар қолади.

5-босқич. Навбатдаги (бешинчи) босқичда ўқувчилар томонидан билим, кўникма ва малакаларнинг ўзлаштирилиши учун етарли дея белгиланган вақт шажми, яъни ўқувчиларда муайян мавзу (фаолият мазмуни) юзасидан маълум тушунча, кўникма ва малакаларнинг қанча вақт орали\ида ўзлаштирилиши мумкинлиги аниқланади.

6-босқич. Олтинчи босқичда машқ (топширик)лар тизими ишлаб чиқилади. Босқич натижаси сифатида ишлаб чиқилган машқ (топширик)лар тизимининг самарадорлигига алоҳида аҳамият бериш талаби мазкур босқичнинг асосий шarti шисобланади.

Мазкур босқичда ишлаб чиқилган машқлар тизимининг қуйидаги гуруҳларга бўлиш мақсадга мувофиқдир:

а) маш\улот жараёнида ўқувчилар томонидан ечилиши (шал этилиши) лозим бўлган машқлар;

б) дарсдан ташқари шароитларда бажарилиши кўзда тутилган машқлар (уй вазифалари).

Ўқувчилар эътиборига шавола этилаётган машқлар бир-бирини тўлдириши, ўзаро алоқадорлик, бо\лиқлик ва энг муҳими эволюцион хусусият касб эта олиши лозим.

7-босқич. Таълим жараёнини лойишалаштиришнинг еттинчи босқичида ўқувчиларнинг умумий фаолиятларини назорат қилиш ва тест тизимини ишлаб чиқиш каби вазифалар амалга оширилади.

Назарий ва амалий жиҳатдан тўри бўлган тест тизимининг ишлаб чиқилиш ўқувчиларнинг мавзу (фаолият мазмуни) юзасидан муайян тушунчаларни ўзлаштириш, шунингдек, амалий кўникма ва малакаларни шакллантира олганлик даражаларини аниқ ва холис аниқлай олиш имконини беради. Тест тизимини ишлаб чиқишда тестларнинг изчил, узвий ҳамда бир-бири билан уй\ун бўлишларига аҳамият бериш мақсадга мувофиқдир.

8-босқич. Таълим жараёнини лойишалашнинг сўнгги босқичи яратилган лойиша (андоза)нинг таълим жараёнига тадбиқ этилиши, таълим жараёнининг якуний даражаси (самарадорлиги)ни ўрганиш билан нишояланади.

Мазкур босқичда таълим жараёнининг умумий ашволи, эришилган ютуқ ҳам йўл қўйилган камчиликлар, уларнинг юзага келиш сабаблари ташдиладил, навбатдаги маш\улотлар жараёнида содир бўлган камчиликларнинг олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар белгиланади.

Таълим жараёнининг мазмуни асосида таълим шакл, метод ва воситалари белгиланади. Таълим муассасалари олдида турган вазифаларни шал этиш маш\улот (таълим жараёни) мазмуни, таълим шакли, методлари ҳамда воситаларининг самарадорлигига бо\лиқ бўлади. Таълим шакли, метод ва воситалари ўқувчиларни маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш, уларда чуқур билим ва дунёқарашни шосил қилишга хизмат қилади.

Таълим шакли ўқитувчи ва ўқувчининг белгиланган тартибда, муайян тартибга мувофиқ маълум режимда ташкил этиладиган фаолиятларининг ташки ифодасидир.

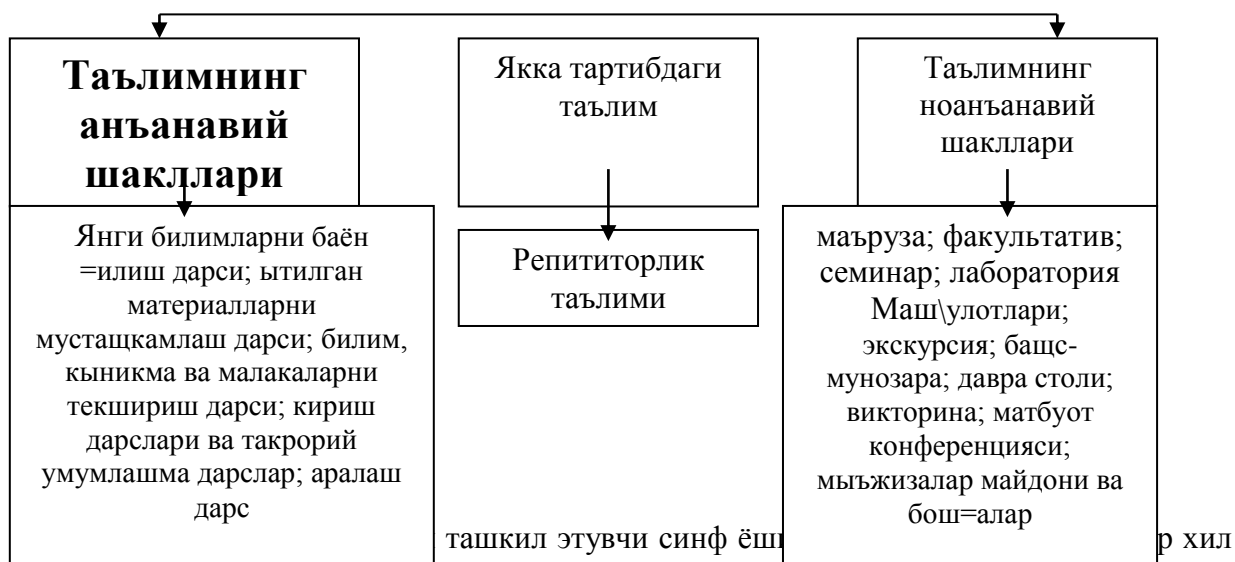
Анъанавий таълим ўзида XVI асрнинг охири ва XVII асрда яшаб ижод этган буюк чех педагоги Ян Амос Коменский (1592-1670 йиллар) томонидан асосланган синф-дарс тизими моҳиятини акс эттиради. Мазкур тизимнинг моҳияти қуйидагилардан иборат:

а) ўқувчилар ёши ва тайёргарлик даражаларига кўра синфлар тарзида гуруҳланадилар ва умумий ишни бажарадилар;

б) ўқув предметининг мазмуни бир қатор бўлим ва мавзуларга, бўлим ва мавзулар эса бир қатор баравар ва изчил жойлаштирилган қисмларга ажратилиб, улар бирин-кетин, маълум жадвал бўйича келадилар.

Таълим шакллари

бўлган муайян ўқувчилар гуруҳини; дарс эса бевосита ўқитувчининг ращбарлиги щамда назорати остида муайян ўқувчилар гуруҳи билан олиб бориладиган таълим жараёнини англатувчи тушунчалардир.

Дарс-ўқув ишларининг асосий ташкилий шакли щисобланади. Синф-дарс тизими куйидаги мазмунга эгадир:

1.Щар кайси синф ёши ва билим даражасига кўра бир хил бўлган ўқувчиларнинг доимий гуруҳига эга бўлади.

2.Дарс жараёни асосан 45 дақиқа (ёки бир академик соат, 80 дақиқа) давом этиб, катъий жадвал асосида олиб борилади.

3.Дарс ўқитувчи ва ўқувчиларнинг фаолият бирлигига асосланган бўлиб, бевосита ўқитувчи ращбарлигида жамоа, гуруҳли ва якка тартибда олиб борилади.

4.Дарс маш'улоти ўтиллаётган ва ўзлаштирилаётган материалнинг мазмунига қараб турли хил методлар ёрдамида олиб борилади щамда умумий таълим тизимининг бир қисми сифатида албатта, тугалланган билим беради ва навбатдаги билимларни ўзлаштириш учун замин яратишга хизмат қилади.

Бугунги кунда дарсларни ташкил этишга нисбатан куйидаги дидактик талаблар кўйилмоқда:

1.Дарснинг мақсади ва вазифаларининг аниқлиги щамда педагогик жищатдан тўрилиги.

2. Дарснинг таълимий, тарбиявий ва шахснинг ривожлантирувчанлик вазифаларининг бирлиги ва узвийлиги.

3. Ўқитишнинг яхлит дарс ва унинг маълум қисмлари, вазифалари щамда мазмунига мувофиқ келадиган, ўқувчиларнинг билиш фаолликлари ва мустақил фаолиятларини таъминлашга хизмат қилувчи мақбул методларини танлаш.

4. Маш'улотларнинг турли шакллари: жамоа, гуруҳли ва якка тартибдаги шаклларини мақбул равищда қўшиб олиб бориш.

5. Ўқитувчининг ращбарлик роли билан ўқувчилар фаол билиш фаолиятини бирга олиш бориш.

6. Дарсларнинг ўзаро узвий ва диалектик хусусиятига эга бўлишига эришиш.

7. Ўқувчиларнинг ёш ва психологик хусусиятларини инобатга олиш.

8. Дарсда ўқувчиларни ўқитиш ва тарбиялаш учун қулай шарт-шароит яратиш.

9. Дарсларни демократик тамойиллар асосида ташкил этиш.

10. Дарсда ўқувчи эркинлигини таъминлашга эришиш.

Бугунги кунда таълимни ташкил этиш тизимида якка тартибда таълим олиш ўзига хос ўринга эга бўлиб бормоқда. Якка тартибдаги таълим ўқувчининг қизиқиши, эщтиёжи, хощисига кўра муайян фан, предмет юзасидан чуқур билим олиш; маълум фан ёки предмет бўйича юзага келган ўзлаштирмовчилик щолатини баргараф этиш, шунингдек,

узоқ вақт соʻлиқни сақлаш муассасаларида даволанган ёки тиббиёт ходимлари назоратида бўлган ўқувчиларнинг ўқув дастури талабларини бажаришларига кўмаклашиш мақсадида ташкил этилади. Якка тартибда таълим олишнинг асосий кўринишларидан бири сифатида репититорлик таълими кенг оммалашиб бормоқда.

Мактаб амалиётида маърузанинг қуйидаги турларидан кенг фойдаланилмоқда:

- 1) маъруза-щикоя;
- 2) маъруза-сущбат;
- 3) маъруза-мунозара;
- 4) оммавий маъруза.

Маърузалар ёзма шаклда ифода этилади. Шу боис маърузачи-ўқитувчидан маъруза мавзуси юзасидан режа шамда конспект бўлиши лозим.

Маърузадан баён қилинган материалнинг ўқувчилар томонидан тушунилиши ва қабул қилиб олиниши қуйидаги мезонлар асосида аниқланади (3-жадвал).

3-жадвал

Ўқувчилар томонидан материал мошьятининг тушунилишини аниқловчи мезонлар

№	Синфлар	Ўқувчилар томонидан қабул қилинувчи материал шажми
1.	I синф	20-25 та сўз
2.	II синф	25-30 та сўз
3.	III синф	30-35 та сўз
4.	IV-IX синф	35-40 та сўз
5.	Янги турдаги ўқув муассасаларда	40-45 та сўз

Ўрта таълим мактабларида маъруза умумий 45 дақиқалик бир академик соатдан иборат бўлади. Умумий қоидага мувофиқ маъруза бир дарс давомида охирига етказилмай қолган бўлса, у янги машʼулотда давом эттирилади. Шар бир мавзу бўйича маъруза материаллари тушунтириб бўлингач, ўқувчилар билан савол-жавоб ўтказилади. Шар бир мавзу юзасидан фойдаланиш мумкин бўлган адабиётлар рўйхати тақдим этилади.

Умумий ўрта таълим мактаблари ўқув режасига VII синфдан бошлаб факультатив машʼулотлар киритилади. Факультативлар – ўқувчиларнинг қизиқиш ва хошишларига кўра муайян фан, предмет юзасидан бериладиган илмий-назарий билимларни чуқурлаштириш, уларда амалий кўникмаларни шосил қилиш мақсадида ташкил этиладиган таълим шаклидир.

Мактаб маъмурияти шамда педагогик жамоа олдига шар бир ўқувчининг факультативлардан бирини танлаш имкониятига эга бўлишини таъминлаш вазифаси қўйилади, бу кейинчалик унинг учун мажбурий бўлиб қолади. Факультатив машʼулотлар ўқувчиларнинг мустақиллиги шамда фаоллигини оширишга, уларнинг ақлий қобилиятларини ривожлантиришга хизмат қиладиган махсус дастур асосида ўтказилади.

Факультатив машʼулотларда ўқиладиган маърузалар амалий машʼулотлар билан уйʼунлашиб кетади. Бунда ўқувчилар адабиётлар билан ишлаш малакасини, мустақил фаолият юритиш кўникмасини эгаллайдилар, мураккаб бўлмаган тажрибалар ва тадқиқотлар ўтказиш методикасини ўзлаштирадилар, тажриба қурилмалари ва техникани ишлатиш малакасини шосил қиладилар. Факультатив машʼулотлар мажбурий фанлар юзасидан бўлган машʼулотлар билан мустақкам алоқадорликда ташкил этилиши керак.

Семинар машʼулоти ўқувчилар томонидан у ёки бу мавзу бўйича маърузалар тайёрлаш шамда уни синф ўқувчилари билан мушокама қилиш йўли билан олиб борилади.

Семинарларга 2-3 шифта тайёргарлик кўрилади. Ўқувчилар адабиётларни ўрганадилар, материал йиʼадилар, турли кузатишлар ўтказадилар, ўз ахборотлари юзасидан тезислар тузадилар.

Семинар маш'улооти ўқитувчи ращбарлигида ўтказилади. У ўқувчилар ишини йўналтириб туради, мавзуга оид саволлари юзасидан ташкил этилган мущокамани яқунлайди. Зарур ўринларда қўшимча мулощазаларни беради.

Таълим назариясида ўқитиш (таълим) методлари марказий ўрин эгаллайди.

«Метод» юнонча сўз бўлиб, «йўл» маъносини англатади. Таълим методи таълим жараёнида ўқитувчи ва ўқувчиларнинг аниқ мақсадга эришишига қаратилган биргаликдаги фаолиятлари усуллари дир.

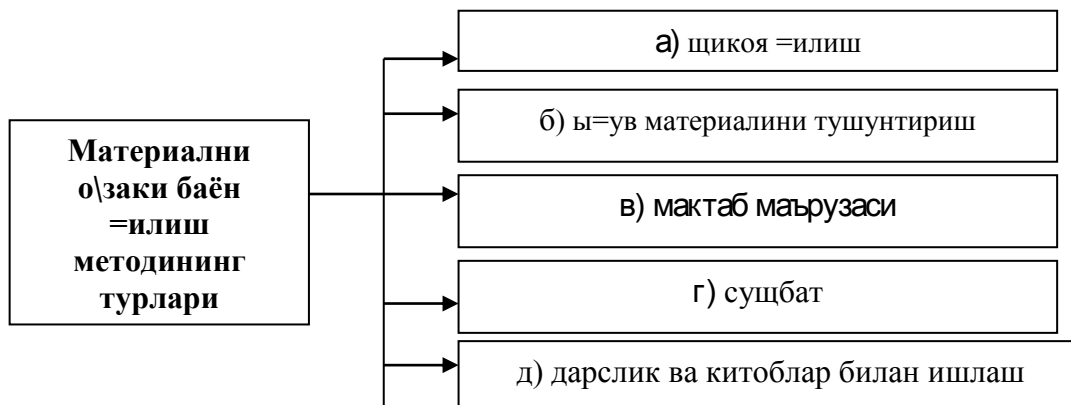
Таълим методлари ўқитишнинг ўз олдига қўйган мақсадларига эришиш усуллари щамда ўқув материаллари назарий ва амалий жищатдан йўналтириш йўлларини англатади.

Ўқув материални о'збеки баён қилиш методи мактаб таълим тизимида энг кўп қўлланиладиган методлардан бири бўлиб, мазкур методга барча ўқув предметлари бўйича барча синфларда мурожаат қилиш мумкин.

Ушбу метод баён қилинаётган маълумотларнинг тўридан-тўри ўқитувчининг жонли нутқи орқали идрок қилиниши билан тавсифланади ва ана шу хусусиятига кўра таълимнинг бошқа методларидан фарқ қилади щамда __-шаклда келтирилган 5 турда қўлланилади.

Щикоя қилиш – ўқитувчи томонидан янги ўтилаётган мавзуга оид далил, щодиса ва воқеаларнинг яхлит ёки қисмларга бўлиб, образли тасвирлаш йўли билан ихчам, қисқа ва изчил баён қилиниши дир (баён қилиш I-IV синфларда 10-12 дақиқа, V-VII синфларда 15-20 дақиқа, VIII-IX синфларда 30-40 дақиқа бўлиши мумкин). Щикоя қилиш ижтимоий-гуманитар предметларни ўқитишда кенг қўлланилади.

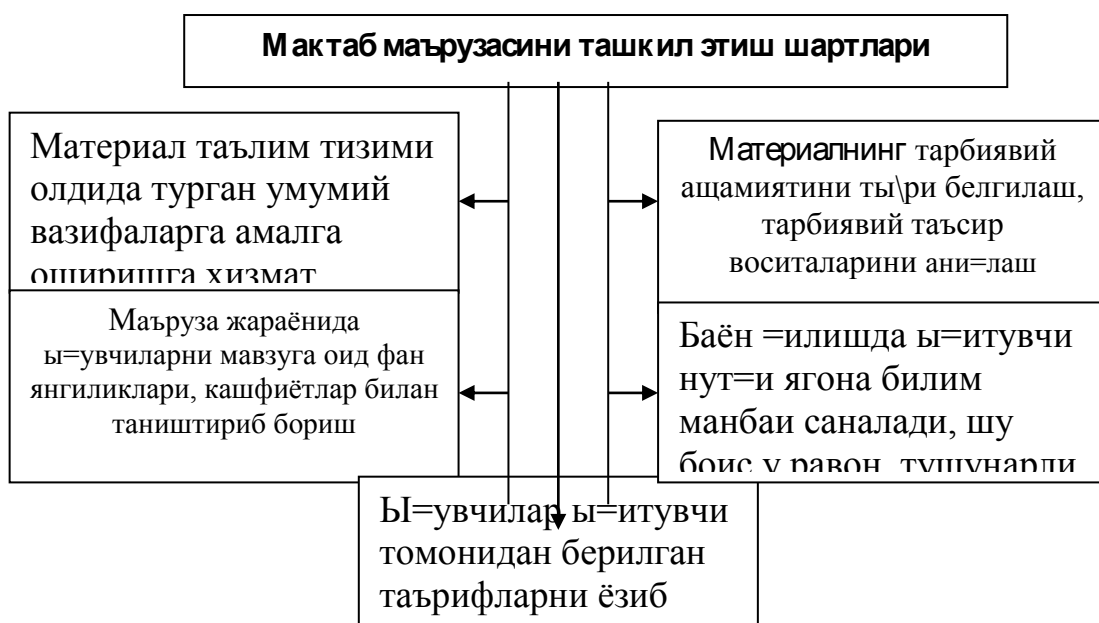
Щикоя қилиш давомида ўқувчилар пассив тингловчи бўлиб қолмасликларига, аксинча, уларнинг фаолликларини ошириш, диққатларини мавзуга жалб этиш, щодиса ва

воқеалар хусусида фикр юритишларни таъминлаш мақсадида саволлар бериб бориш, кўргазмали қуроллардан фойдаланишга алоҳида эътибор бериш зарур.

Мактаб маърузаси – бир соатлик маш\улот давомида ўрганилаётган мавзунинг шақиқий моциятини очиб бериш, унда илгари сурилган \оялар асосида илмий хулосалар чиқариш ва уларни умумлаштириш асосида билимларни муайян изчилликда баён этишдир.

Мактаб маърузаси асосан юқори синфларда қўлланилади. Маъруза жараёнида мавзу сидир\асига баён қилинса шам, ўқув материални о\заки баён қилиш методининг бошқа турлари, хусусан, щикоя қилиш ва тушунтиришлардан шам фойдаланиш мумкин.

Мактаб маърузаси __-шаклда келтирилган талаблар асосида ташкил этилади.

Маъруза жараёнида ўқувчи учун нотаниш бўлган сўз ва ибораларга изошч бериб бориш, коида ва конунларнинг таърифи содда, ихчам ва тушунарли тарзда ифодаланишига эътибор бериш лозим.

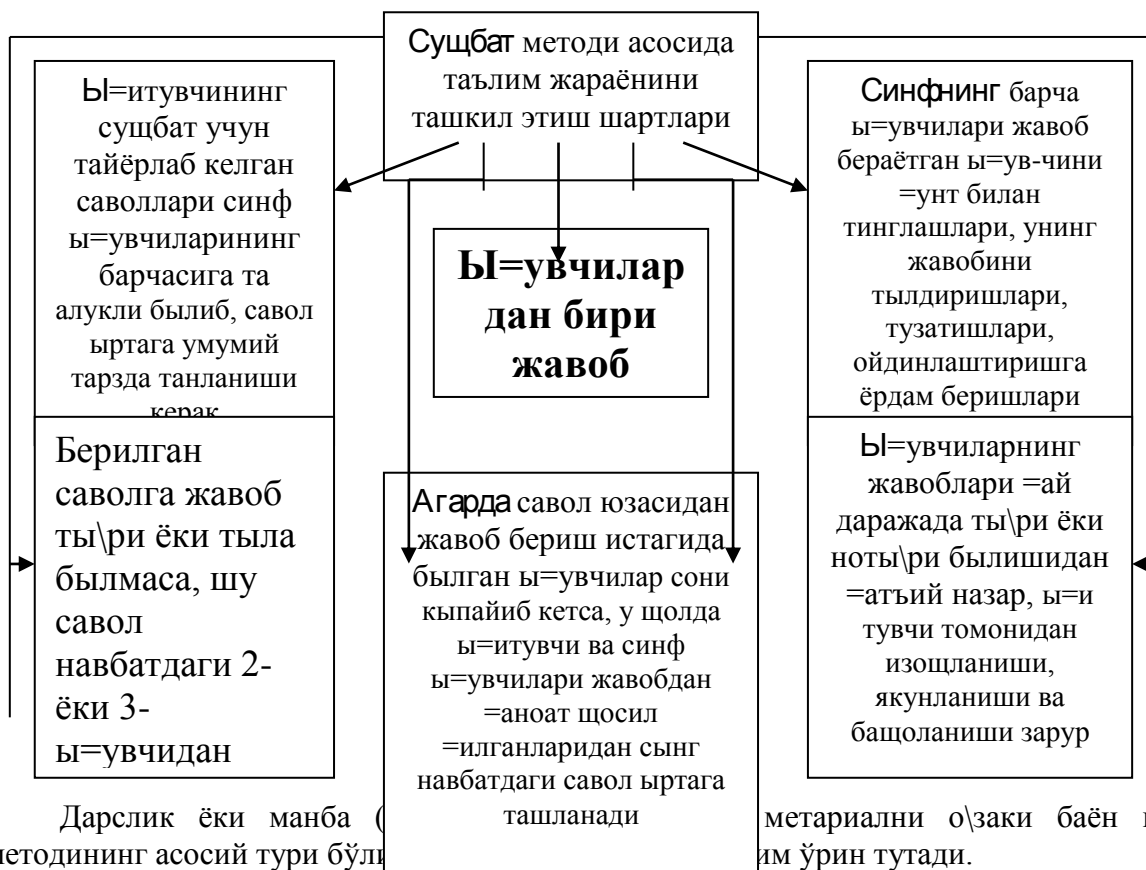
Ўқув материални тушунтириш ўрганилаётган щодиса, конун, қоида ёки щаракатнинг моциятини очиб беришга қаратилади.

Ўқитувчи муайян бир предметнинг у ёки бу мавзусига оид конун, коидалар қанчалик асосли эканлигини далиллар, мисоллар келтириш йўли билан исботлаб беради.

Сушбат методи аксарият щолатларда савол-жавоб методи деб шам юритилади. Чунки, ушбу метод асосида таълим жараёнини ташкил этиш асосан савол-жавоб тарзида олиб борилади. Сушбат методи ўқувчиларда муайян фаолликни юзага келтиради, шунингдек, берилган саволга жавоб топиш жараёнида ўқувчи фикр юритади, шахсий фикрларини баён этади, уни далиллашга уринади. Бу эса уларда фикрлаш кўникмаларини такомиллаштиради.

Таълим жараёнида ўрганилаётган мавзу юзасидан кириш, асосий ва яқунловчи сушбатлар шам қўлланилади. Ўқувчилар томонидан янги мавзунинг қай даражада ўзлаштирилганлигини аниқлаш мақсадида шам сушбат ташкил этилади.

Маш\улотларни ташкил қилиш ва уни олиб бориш жараёнида ўқитувчи сушбат методидан фойдаланганда қуйидаги шартларга амал қилиши керак:

Ўқув адабиётлари билан ишлаш мураккаб психологик жараён саналади. У таълим жараёнида ўқитувчи томонидан баён қилинаётган билимлар, ахборотларни китоб матнидан кўриб, онгли идрок қилиш фаолиятини ривожлантиришни назарда тутаети. Таълим жараёнида ушбу методдан фойдаланиш ўқувчиларда кичик тадқиқотларни олиб бориш кўникмаларини шаклланишига ёрдам беради.

Педагогик технология турлари

Педагогика технология тури	Мақсади	Мошьяти	Механизми
Муаммоли таълим	Ўқувчиларнинг билиш фаоллиги шамда ижодий мустақиллигини ошириш	Ўқувчиларга кетма-кет ва мақсадли равишда уларда билимларни ўзлаштириш борасидаги фаолликни юзага келтиришга хизмат қилувчи масалапарни бериб бориш	Тадқиқотчилик методлари, билиш фаолиятига йўналтирилган масалапарни ечиш
Мужассамлаштирилган ўқитиш	Шахснинг шис қилиш хусусият-ларига максимал даражада яқин-лаштирилган таълим жараёнининг тузилмасини яратиш	Маш\улотларни блокларга бириктириш шисобига фанларни чуқур ўзлаштиришга эришиш	Ўқувчилар иш қобилияти динамикасини шисобга олувчи таълим методлари
Модулли таълим	Таълим мазмунини шахс индивидуал эштиёжлари ва унинг базавий тайёрлиги даражасига	Ўқувчиларнинг индивидуал ўқув дастури асосида мустақил ишлашлари	Муаммоли ёндошувни амалга оширишнинг индивидуал

	мувофиқлаштириш		мароми
Ривожлантирув чи таълим	Шахс ва унинг қобилиятларини ривожлантириш	Ўқув жараёнини потенциал имкониятлари ва уларни амалга оширишга йўналтириш	Ўқувчилар фаолиятини турли соҳаларга йўналтириш
Дифференциал таълим	Ўқувчиларнинг лаёқати, қизиқиш ва қобилиятларини аниқлаш учун шароитларни яратиш	Турли ўзлаштириш даражалари бўйича мажбурий меъёр (стандарт)дан кам бўлмаган шажмадаги дастур материални ўзлаштириш	Индивидуал таълим методлари
Фаол (мажмуавий) ўқитиш	Ўқувчилар фаоллигини ташкиллаштириш	Бўлажак касбий фаолиятнинг пред-метли ва ижтимоий мазмунини моделлаштириш	Фаол ўқитиш методлари

Саволлар:

1. +андай таълим шакллари бор?
2. Таълим методларини айтиб беринг.
3. +андай таълим усулларини айта оласиз?
4. Дарсда қўлланувчи техник воситалар имкониятларини сўзлаб беринг.
5. Интерфаол методларни ўтказиш жараёнида ўқувчилар нималарга риоя қилишлари керак?
6. Педагогик технологиянинг қандай турларини биласиз?

Адабиётлар

1. Педагогика –Тошкент: Ўқитувчи. 1981.
2. Умумий ўрта таълимнинг Давлат таълим стандарти // Халқ таълими, 1999. №5.
3. Йўлдошев Ж./, Усмонов С.А. педагогик технология асослари. +ўлланма. – Тошкент: Ўқитувчи. 2004.
4. Очилов М. Янги педагогик технологиялар -+арши. Насаф. 2000.
5. Толипов Ў. ва бошқалар. Педагогик технологиялар. –Тошкент: 2005.

**Маънавий маърифий тарбия ишлари бўйича директор ўринбосарлари курс
тингловчилари учун маъруза матнлари.**

ТАЪЛИМ ИСЛОХАТАЛРИ ТАЪЛИМ – ТАРБИЯ САМАРАДОРЛИГИНИ ОМИЛИДИР.
2 соат семинар.

Мақсад- «Таълим тугрисида» ги Конун ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» хақидаги маълумотларини кенгайтириш.

Узбекистон Республикаси Президенти И.Каримовнинг «2004-2009-йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури» тугрисидаги фармони ҳамда Узбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг 2004 йил 9 июлдаги «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурини амалга ошириш чора тadbирлари тугрисида» ги Карори хақидаги тушунчаларини чуқурлаштириш.

Таълим тарбия соҳасидаги меъёрий ҳужжатларни билиш ва уларни уз фаолиятида куллай олиш;

Натижа;- Таълим тарбия соҳасидаги меъёрий ҳужжатларни педагогик фаолиятларида куллай оладилар.

Режа:

1. Таълим соҳасини ислох қилиш.
2. 1997-й 29 август Олий Мажлиснинг IX сессиясида И.Каримов томонидан таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини ислох қилиш асосларини ёритилиши.
3. Комил инсон тарбиясида уқитувчини бош вазифаси.
4. Таълим устуворлиги.
5. Узбекистон Республикасининг таълим тизими ягона ва узликсиздир.
6. Таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий принциплари.

7. Таълим соҳасини ислоҳ қилишда «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» ва унда маънавий тарбия масалалари.
8. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг Миллий моделини ҳаётга татбиқ этишнинг аҳамияти.
9. Миллий дастурда шахснинг урни ва роли.
10. Узлуксиз таълим кадрлар тайёрлашнинг асосидир.
11. Таълимни ислоҳ қилишнинг ҳозирги босқичидаги энг муҳим вазифалари.
12. Мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурини амалга оширишнинг асосий йўналишлари.

Адабиётлар:

- И. А. Каримов «Баркамол авлод Ўзбекистон таррақиётининг пойдевори». Тошкент 1997.
- И. А. Каримов «Ўзбекистон буюк келажак сари». Тошкент .1998. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури» тугрисида. Маърифат 2004 й. 21 май.
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Мхкамасининг 2004 йил 9 июлдаги «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурини амалга ошириш чора тadbирлари тугрисида» ги Қарори.
- Ж.Г. Йўлдошев «Таълим янгилаш йўлида». Тошкент Уқит. 2000.
- Таълим таракқиёти ахборотномаси. 1998 –2004. 2005-йил 2-3-4сонлари.

Шахс маънавияти ва уни шакллантириш омиллари.

(2соат маъруза)

Режа:

1. Шахс маънавияти.
2. Шахс маънавиятига таъсир этувчи омиллар.

Мақсад:

Тингловчиларнинг ўқувчи шахсини маънавий жихатдан шаклланишига таъсир этувчи омиллар ҳақидаги тушунчаларни чуқурлаштириш.

Натижа:

Ўқувчи шахсини маънавий жихатдан шаклланишига таъсир этувчи омилларни билиб оладилар.

Адабиётлар:

1. И.А.Каримов «Баркамол авлод Ўзбекистон таракқиётининг пойдевори» Тошкент 1997 й.
2. И.А.Каримов «Юксак маънавиятсиз келажак йўқ» 1996 йил.
3. М.Имомова «Оилада болаларни маънавий ахлоқий тарбиясида миллий кадриятлар» Тошкент Фан 1995 й.
4. И.Хасанбоев, М.Туранова, О.Хасанбоева «Маонавий- ахлоқий тарбия асослари» Т-2000
5. «Ўқувчи маънавиятини шакллантириш»
6. О.Мусурмонова «Ўқувчиларнинг маънавий маданиятини шакллантириш». Т-фан 1993й
7. Е.Очил. «Мустақилик маънавияти ва тарбия асослари» Т-У-199
8. О.Мусурмонова «Маънавий кадриятлар ва ёшлар» Т-У-1996й

9. А.Эркаев. «Маънавият-миллат нишони» Т-Маънавият 1997й

“Маънавият- инсоннинг, халкнинг,

жамиятнинг, давлатнинг куч- кудратидир. У йук жойда хеч қачон бахт- саодот булмади”.

(Ислом Каримов.”Узбекистон буюк келажак сари”. Тошкент “Узбекистон” нашриёт,
1998. 62- бет.)

Оламдаги саноксиз яратиклар орасида фақат одамгина яратувчининг узига хос булган айрим сифатлар билан зийнатланган” Шундай таърифлашга муносиб зот, инсоннинг одамийлик сифатларига эга булган ҳар бири битта шахс-кишидир.

Шахс маънавиати дэганданимани тушунмок кэрак? Шахс манавиати ҳар бир инсондаги мавжуд булган учта куч: жисмоний, аклий, рухий, кучлар ва қобилиятларнинг тудаконли ривожланиши асосида юзага кэлган хайот фаолиятининг мазмуни, маъносидир. Ундаги инсонга хос фазилатлар, эзгу ниятлар эса унинг ички ва ташқи дунёсининг шакилланган маъно ва матигидир.

Маънавият фақат инсонга хос хусусиятдир. Инсон шахсини тирик мавжудодлардан, ҳайвонот оламинидан фарқи унинг онги, тил-забони эканлигини юқорида айтиб утдик. Худди шунингдек, инсонни ҳайвонлардан фарқи унинг фақат еб-ичиш, тана заруратининг қондириш билан чекланиб Шахснинг «Баъмани», ёки «Бэмаъни» эканлигини намоиш қилувчи, курсатувчи, исботловчи омиллар ҳам унинг маънавиатидир.

қолмаслиги, унинг хайот фаолиятини онгли ташкил этиши, фақат узини эмас, узгаларнинг ҳам гамини йэйиш, одамларни, ота-онани, ака-ука, опа-сингил, қаримдош-уруғ, қисқаси узи яшаб турган жамият одамларининг ҳам гамини йейиш, уларнинг ҳам манфаатини уйлаш инсоннинг инсонийлик бурчи.

Инсондаги бу ҳислатларнинг ривожланиши, тараккий этиши унинг маънавий даражасини белгилайди.

Одам боласининг, яъний шахснинг барча ҳислатлари, шу даражада ривожлантирилиши, тарбияланиш қиракли, унинг таъбиати, қалби, ҳис-туйғулари, тафакқури йетарли шакилланиб, ривожланиб барча гузалликлардан, эзгуликдан шодланиб, ҳар қандай йомонликдан, қабохатдан, иллатлардан озорланиб, саховат соҳибларига, яхши инсонларга мурувват, озор бэрувчига, қабохат эгасига нафрат билан қарайдига, унда зарда бера оладигану улар билан тик қураша оладиган булсин.

Хаётдаги ҳар бир нарсага у хох яхшилик булсин, хох қабохат-у йомонлик булсин унга бепарво, лоқайд қаровчи шахс инсон зотига, жамият тараккийотига зийон ва захмат келтирувчидир.

Инсоният тараккийотидан яна шу нарса маълумки, одам боласи хеч қачон узидан-узи муқаррам-у муқабар булиб қолмайди. У юқсак маънавий фазилатлар эгаси булсагина, узидаги уша салбий иллатларни, лоқайтликни ҳам бепарволикни ҳам ва барча инсондаги салбий иллатларнинг келтириб қикарувчи нафс ҳуружини, лаззатларга булган моиллик иллатларини йенга билсагина, узидаги шундай иллатлар билан қураша олса, уларни йенгквчи иродасини қиниктира олса бундай одам муқаррам инсонинг мартабасига қутарила олади. Шундай шахсгина бой маънавийат эгаси булади.

Маънавиатимизнинг буюк намоёндалари утмишдаги аждодларимизнинг бизларга мэрос қилиб қодирган асарларини, панд-у насихатларини укисак, ургансак, уларнинг барчасида шахс мънавий барқамоллик ва қомил инсонлик даражасига етиш учун нафси йенга олишга қақирганини тушуниб оламиз.

Улуг мутафаккир Абу-Хомид Газзолий нафс хакида шундай деганлар: «Эй инсон, билиб куйки, доимо ёмонликни хохлаб турадиган нафс сенга шайтондан ҳам душманрок дир. Шайтон, нафсингнинг хойи хавоси билан буйнингга миниб олиб сени Олхнинг йулидан кайтариши мумкин».

Инсон маънавиятининг кушандаси, шахс маънавиятини тубанлаштирувчи ва уни қовжиратиб, куришиб куйгувчи гаримселсифат кучга эга булган нафс жуда ҳам хавфлидир. Айниқса, маънавий камолот ишаклланиб келаётган ёш авлод учун нафс яна ҳам каттик рок душман хисобланади.

Нафс гуе яйловда юрган бедов отга ухшайди: сен уни жиловлаб олмасанг максад экинларингни пайхон қилади. Умид хирмонинг бум-буш қолади.

Агар сен бедов отни уз амрингга буйсиндирсанг, эгар- жабдук уриб жиловлаб мингсанг, тизгинидан тортиб максад манзилингга бура олсанг сен буюклик сари, умид ва истакларинг сари бора оласан. Худди шунга ухшаб нафсингни жиловлаб, тизгинидан ушлаб

бураолиш қувватига эга булишингни узи сенинг юксак маънавият эгаси була олиш қобилиятининг белгисидир.

Мана шу хислатларнинг борлиги инсон шахсини улуглайди. Манавий тушунчасини орттириб, шахс маънавиятини шакллантиришга имкон беради.

Шахс маънавиятини шакллантиришда инсондаги икки асос модда (яъни жисм ва рух) мавжудлиги доимо мувозанатда булишини таказо қилади.

« Агар, - деб езади Ж.Тулинов узининг «Кадриятлар фалсафаси» китобида, - шу тартиб бузилиб, моддийлик рухидан устун келиб, рух жисм қилган айланиб унга хизмат қилгундек булса, унга амалий фаолиятга салбий ҳолатлар авж олиб, ижодий фазилятлар кейинга сурилиб ташланади. Аксинча рухий-маънавий томонлари тараккий этган инсонларда аклу-заковат, инсоф-у диенат, одоб-у ахлоқ, илму маърифат устун булиб, мол-дунегга берилиш, хайвоний нафсларга қул булиш сингари хато ва нуҳсонлардан холи булади.

Рухий-маънавий жихат инсонни инсон қиладиган, унинг ҳаётини гузаллаштирадиган омиллардир.

Маънан, рухан, ахлоқан камол топган инсон нафсининг қулига айланиб қолмайди, таъмағирлик қилмайди, еб-ичишни, бойлик туплашни ҳаётнинг мазмуни деб тушунмайди. Бундай инсон олам сир-асрорларидан хабардор булади, узи ва узгаларни ҳурмат қилади, кадрлайди, узилингни англаб етади, миллий тил, тарихи, маданияти, урф-одатлари, кадрийатларини юксак даражада эъозлайди, улар билан фахрланади. Рухий –маънавий бойлик инсонни беҳад гузаллаштиради ва айни пайтда уни ёмон иллатлардан қутқаради, нотугри йулдан қайтариб тугри йулга бошлайди, адолат куч қурашиш йулида камарбаста булишига даъват этади».

Инсонда учта: жисмоний, ақлий ва рухий куч мавжудир. Шу кучлар ҳар жихатдан ривожланган булса, одам боласи баркамол, маънавияти бой булади.

Жисмоний куч асосида меҳнат, ақлий куч асосида билим ва тарбия, рухий куч асосида эса иймон ва эътиқод етади. Агар одам боласида меҳнатга қобилият булса, билим ва тарбия олган булса-ю, аммо имон-эътиқоди булмаса, бундай одам баркамол инсон була олмайди, бундай одамни маънавий баркамол одам деб ҳам булмайди. Иймонсиз одам ёмон одам, максадсиз, режасиз ва ҳосиятсиз одамдир. Унинг ҳосиятсизлиги шундаки, иймон-эътиқоди йуқлиги учун у ҳамма вақт узини, уз манфаатини устун қуяди. Бошқаларни қашатиб булса ҳам, узини хушнуд қилишни уйлайди. Бундай одам нафсининг қулидир. Унинг ҳосиятсизлиги шундаки, бундай одам пулинг учун, молинг учун еки амалинг, унга тегадиган фойданг учун дуст булади.

Яна шуни ҳам билиш керакки, одам боласи уз- узидан маънавий баркамол булиб қолмайди. Ҳар қандай инсоннинг шахси камол топишида уз-узига мутасаддидир. Инсонниг узидан бошқа ҳеч қандай ташки куч уни инсонга

айлантира олмайди. Бошқача килиб айтганда, инсонни инсон даражасига, уни камолот даражасига кутаришда факат узи мутасадди эканлигини унитмаслик жоиз.

Инсон хаёт экан бутун умри давомида шсиб ривожланиб, шзгариб боради, болалик шсмирлик ва шспиринлик йилларида шахснинг камол топиши яўўол кшзга ташланади.

Ривожланиш дегенда биз шахснинг хам ижтимоий хам аўлий ва маонавий камол топиши жараёнини тушунамиз. Маолумки, одам шахс сифатида дунёга келмайди, балки, унинг шаклланиши аввало хаёт шароитларига боълиўдир.

Хар бир жамиятда шахснинг шаклланиши камол топиши мухим муаммолардан хисобланади. Шу сабабли шахснинг шаклланиш масалаларига тшъри ёндашиш учун шахснинг табиатини, унинг хулў атворини билиш зарур.

Шахс ривожланиш жараёни бир ўанча омиллар таосирида содир бшлади:

1. Ижтимоий мухит
2. Биологик омил
3. Тарбия.

1. Ижтимоий мухит- шахс маолум ижтимоий тузум махсулидир. Шахснинг хаётгий фаолиятида содир бшладиган ижтимоий мухит унга хам ижобий хам салбий таосир кшрсатиши мумкин
2. Биологик омил- хар бир инсон туьма хусусиятлар билан дунёга келади. Шундай экан одам боласи туьилгандан сшнг шахс бшлиб шакллашнини етук инсон бшлиб вояга етиши имконияти мавжуд бшлади. Бола- авлод аждодидан кшшгина биологик билимларни мерос сифатида ўабул ўилади. Биологик омиллар шахснинг жисмоний ривожланишига хам таосир кшрсатади. Шахснинг эркин соьлом ота- онадан соьлм фарзанд дунёга келишини унитмаслигимиз керак.
3. Тарбия жараёни- тшъри ташкил этилса у шахс камолатига самарали таосир кшрсатади.

Маонавият мураккаб ва кшп таркибли тушунча, инсон онги, тафаккури, эотиўодини хам бугунги кун илмий ва бадий ижод ютуўларини хам штмиш маданий меросни халўнинг урф-одатлари, дин , аноана ва маросимларини хам ўамраб олади. Маонавият тушунчаси ўуюдагиларни билдиради:

- шахс ва жамиятнинг ижтимоий борлиўни шз фаолият обоекти сифатида англаб олишини.
- Шахснинг, миллатнинг муайян хулў атвори ва яратувчанлик фаолияти, борлиўга муносабати, борлиўни ўайта яратиш ёки шзгартиришга доир ижодий режаларини.
- Бу режаларни амалга ошириш учун бирдан шахс ва жамиятдаги ўатоият, эрк, иродани хамда жамиятда мавжуд бшлган мафкуравий шарт-шароитни.

Демак, маонавият орўали инсон таолим тарбия, жамият билан бир бутунликга эришади, ўйўунлашади. Инсоннинг жамиятга ижобий таосири маогнавиятга боълиў. Инсоннинг маонавияти унинг одоби, хулўи, маданиятидан ташкил топади. Маонавият эса аўлий, ахлоўий, хуўуўий иўтисодий ва сиёсий билимлар замирида шаклланади.

Умумтаълим мактаблари маънавий – маърифий тарбия ишлари бўйича директор ўринбосарларининг мксад ва вазифалари.

2соат маъруза.

Режа:

1. Директор ўринбосарининг асосий мақсади
2. Директор ўринбосарининг асосий вазифалари
3. Директор ўринбосарига кўйиладиган асосий талаблар
4. Директор ўринбосарининг ҳуқуқлари
5. Директор ўринбосари ишини режалаштириш ва ташкил этиш

Мақсад: Директор ўринбосарининг мақсад ва вазифалари ҳақидаги тушунчаларини чуқурлаштиритиш.

Адабиётлар:

1. И.А.Каримов «Баркамол авлод Ўзбекистон тараккийётининг пойдевори»Тошкент 1997 йил.
2. Ўқувчи маънавиятини шакллантириш. Ўқитувчи 2000 й
3. Маънавий-маърифий тарбия асослари. Хасанбоев, Хасанбоева. Ўқитувчи 2000 й
4. Маънавият миллат нишони. Т.1999й

Маънавий - маърифий тарбия ишлари бўйича директор ўринбосари ўз фаолиятини Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, «Таълим тўғрисида»ги Қонунлар, Президент Фармонлари, Ҳуқумат қарорлари, Халқ Таълими Вазирлиги ва бошқа юқори ташкилотларнинг қарори. буйруқ ва меъёрий ҳужжатлари талаблари асосида иш олиб боради.

Умумий ўрта таълим муассасаларида маънавий маърифий тарбия ишлари бўйича директор ўринбосарлари ота-оналар ва кенг жамоатчилик билан ҳамкорликда ўқувчи ёшлар маънавиятини юксалтириш, уларнинг онгига она Ватанига, халқига ва унинг бугунги бунёдкорлик ишига эҳтиром билан қараш руҳида тарбиялашга раҳбарлик қилади. маънавий маърифий тарбия ишлари бўйича директор ўринбосар лавозимида 5 йил педагогик стажига эга бўлган қобилятли, маҳалла, ота-оналар ва кенг жамоатчилик ўртасида ҳурмат эҳтиромга лойиқ бўлган туман(шаҳар)халқ таълими бўлими томонидан тайинланади ва бўшатилади.

Жамиятда юқсак маънавий фазилатларни қамол топтириш, миллий мафқурани шакллантириш, ёшларни бой тарихий ва бой меросимиз, миллий анъаналаримиз, умуминсоний қадриятларимизга ҳурмат, Ватанга муҳаббат, истиклол гоёларига садоқат, ақлий ва маънавий жихатдан баркамол, иқтисоидй ислохатларининг моҳиятини тушунадиган ҳамда уларни янги ижтимоий муносабатлар орқали ҳаётга тадбиқ эта оладиган, миллий гоё ва истиклол мафқураси мустаҳкам бўлган шахсларни шакллантириш директор ўринбосарлари фаолияти мақсадининг асосини ташкил этади.

Ўқувчи ёшлар дунёқарашини шакллантиришда миллий ва умуминсоний қадриятлар, халқимизнинг бой тарихий, маданий ва маънавий мероси асосида уларни ватанпарварлик, меҳнатсеварлик, инсонпарварлик, иймон- эътиқод, меҳр шавқатлилик каби инсоний фазилатлар мисолида ҳар томонлама баркамол авлодни тарбиялайди.

- «Таълим тўғрисида»ги Қонун, «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури» Республика Олий мажлиси сессияси материаллари, Президент Фармонлари, асарлари, ҳуқуматимиз қарорлари, таълим бошқарув органлари меъёрий ҳужжатлари, талаблари асосида ўз ишини амалга оширади;

- директор ўринбосарлари тарбиявий ишларни режалаштиришда, синф раҳбарининг кизиўишлари, топшириклари қай даражада бажаришларини ҳисобга олади;
- Уқувчиларда Ватанга муҳаббат, Ўзбекистон Республикаси Президенти, Конституцияси ва давлат рамзларига садокат ҳисларини тарбиялайди;
- маънавий, ақлий, жисмоний, баркамоллик, ҳуқуқий саводхонлик, меҳнатсеварлик, истеододли ёшларни аниқлаш, «Оила, маҳалла, мактаб» концепциясини ҳаётга тадбиқ этиш руҳида тарбиялайди;
- ёшларимиз онгига она Ватанга, буюк аجدодларимиз мероси ва халқимизнинг бугунги бунёдкорлик ишларига юксак эҳтиром туйғуларини сингдириб боради;
- Қадимий тарихий ёдгорликлар ва мустақиллик йилларига бунёд этилган маърифат масканларига, табиатимиз қўйнига саёхатлар, музей ва коргазмаларга экскурсиялар ташкил этади;
- ота-оналарни мактабга тақлиф этиш, ҳокимият ўшидаги вояга етмаганлар билан ишловчи комиссия ишида, корхоналардаги мактаб ҳамкорлик кенгашларида, бола таолим тарбияси билан боғлиқ бўлган йиғилишларида, мактабдаги тарбия муаммоларига баёишланган барча назарий-амалий методик ишларда ўатнашади;
- бошўа таолим-тарбия масканлари иш тажрибасини шрганати;
- педагогик кенгаш ёки синф раҳбарлари методика бирлашмалари кенгашларига ўқийилган масалаларни муҳокама ўилади;
- тарбиявий ишларга барча шўитувчилар жамоаси «Қамолот» жамъармаси ва бошўа ташкилотлар, болалар етакчиси, шўувчилар, мураббийлар, маҳалла ва ота-оналар ўқимтаси аозоларини жалб этади, улар ишларини мувофиқлаштиради;
- мактабдан ва синфдан ташўари тарбиявий ишларни йшлга ўқийишда барча тшгарак бирлашмаларга, эркин фикрловчи, «Фидокорлар» клубига шўувчиларни синф раҳбари билан ҳамкорликга жалб ўилади ва мунтазам равишда назорат ўилиб боради;
- исломдаги мавжуд юксак маонавий умуминсоний ўадриятларни, маданият ва маонавиятнинг ривожланишига уларнинг таосирини, дунёвий давлат ва уларнинг шрни ва ролини шрганати ҳамда уларни очиб беради;
- ислом ва республика аҳолиси эотиўод ўиладиган бошўа динларнинг тарихий, илмий асослари тшърисида алоҳида чуўур билимларни дунё динлари тарихи воситаси орўали шакллантиради;
- Экстремизм ва диний аўидапарастликнинг ҳар ўандай шакллари реакцион моҳиятини кенг тушунтириш, унинг ёшларга таосирининг олдини олиш бшйича чора- тадбирлар ишлаб чиўади ҳамда уни ҳаётга тадбиқ этади;
- педагогик тарьибот ишларини олиб боради;
- синф ва тшгарак раҳбарлари билан маонавий маорифий, тарбиявий ишларни олиб боради ҳамда методик адабиётлар банкини ташкил ўилади;
- мамлакатимизда нишонланадиган умумхалў байрамлари: Мустаўиллик, Конституция, Хотира ва ўадрлаш куни, Навршз, Халўаро хотин- ўизлар, Биринчи ўшньироў, Охриги ўшньироў каби ананоавий байрамларни тарбиявий жихатдан юўори савияда штишини таоминлайди.
- таолим муассасаларида Шзбекистон Республикаси халў таолими вазирилиги томонидан Давлат рамзларига амал ўилиш бшйича жорий этилган тартиб асосий фаолият кшрсатади;
- шўувчилар онгига мустаўиллик мафқураси ва миллий ьояни сингдиради.
- кутубхона, маонавий тарбия ишларига раҳбарлик ўилади.

Директор шринбосарлари шўувчиларга нисбатан меҳр ва муҳаббат, педагогик жамоасига ва ота-оналарга нисбатан талабчан бўлган ҳолда иш тутишда ва мунтазам шз устида ишлаб, сабр бардошли, шз фикрларини пухта баён ўилиб, шзгаларни шзига жалб ўила оладиган ҳислатларни шзига мужассамлайди.

Давлат ва ҳукуматимиз томонидан ўабул ўилинган барча ҳужжатлар моҳиятини, Президент асарларини яхши билиш уни шўувчи ёшлар орасида тарьиб эта олиш, шзбек халўи миллий урф одатлари, ўадриятлари, алломалари шгитларини яхши билишлари лозим.

- мамлакатимизнинг ички ва ташўи сиёсатини яхши билиш ва доимо шз фаолиятида ҳисобга олиш, тарбиявий ишларни ташкил этишнинг илмий асослари ҳамда янгича усул ва методларини яхши билиш;
- радио, телевидения ва оммавий ахборотнинг бошўа воситалари орўали берилган энг сшнги янгиликлардан бохабар бшлиш ҳамда уларнинг моҳиятини шўувчиларга етказа олиш;
- мунтазам равишда шз малакасини ошириб туриши, шз соҳаси бщича штказиладиган семинарларда иштирок этиш.

Низомда берилган вазифалар билан боьлиў равишда тегишли педагогик ходимларга кшрсатма беради.

Хизмат вазифасидан келиб чиўган ҳолда синфдан ва мактабдан ташўари ишларни ташкил этиш ва янги тшгаракларни очиш масаларинихал ўилади.

- синф раҳбарининг таолим тарбия ишлари бщйича эришилган ютуўларни ҳисобга олиб, уни таўдирлаш учун директорга таклиф киритиш;
 - синф раҳбарининг шз вазифасига нисбатан маосулиятсизлиги ёки суистеомол ўилинганлиги учун директор билан келишилган ҳолда танбех бериш;
 - болани яхши тарбиялаган ота-оналарни, мактабга ёрдам берган маҳалла фаолларини таўдирлаш учун директорга таклиф бериш хуўуўига эга.
- Директор шринбосарлари билан ўуйидаги ишларни ўилиши керак:
- синф раҳбарларини иш режасини директор билан ҳамкорликда тасдиўлаш;
 - мактабда штказиладиган спорт мусобаўалари режасини директор билан ҳамкорликда тасдиўлаш;
 - турли ҳолдаги тшгарак ишлари режасини директор билан ҳамкорликда тасдиўлаш.

Маънавий-маърифий ишлар бщйича директор шринбосари шз ишини режа асосида олиб боради ва унинг бажарилишини назорат ўилади.

Синфдан ва мактабдан ташўари тарбиявий ишларни режалаштиришда мактабнинг умумий режаси, шўитувчилар, синф раҳбарлари, болалар етакчиси, ота-оналар ўшмитаси иш режаларини эотиборга олиши керак.

Мактабдан ва синфдан ташўари штказиладиган барча тадбирларни мунтазам кшриб баҳолайди.

Директор ўринбосарининг иш режаси мактаб директори томонидан тасдикланади.

Ишни режалаштиришда болаларнинг ёш хусусиятларига, мактаб жойлашган вилоят, шаҳар, туманнинг шарт-шароити, хусусиятларин жойлардаги ижодий бирлашмалар, илмий марказлар билан ўзаро алоқаси каби ишларни инобатга олади.

Маънавий маърифий ишлар бўйича директор ўринбосарлари қайта тайёрлов курсларида ўз малакасини ошириб боради.

Директор ўринбосарининг фаолиятини ифодасини топган ҳужжатлар рўйхати Халқ Таълими Вазирилиги томонидан доимий равишда берилиб боради.

Мактаб маънавий-маърифий ишларни тарбиявий жараёни бошқаради. Ёшларни ватанга садоқат, миллий гурур, юксак ахлоқ ва буюк аждодлар меросига ҳурмат руҳида тарбиялашга қаратилган манавий-марифий, тарбиявий ишларни режалаштиради ва бажарилишини тامينлайди. Талим жараёнида ва укишдан ташқари вақтда маънавий

марифий тарбиявий ишларни ташкил этишда мактаб педагогларига услубий ва ташкилий ёрдам корсатади. Гуруҳ раҳбарлари ва тарбиячиларнинг ишларни ташкил қилади. Сардорлар ишини ташкил қилади, уларнинг ишларига бошчилик қилади. Уқувчилар томонидан лицейнинг ички тартиб қоидаларига риоя қилишни назорат қилади. Маданий-марифий, соғломлаштириш ва бошқа тадбирларни утказишни бошқаради. Илмий педагогик кенгаш йигилишлари учун материаллар тайёрлайди. Педагогик кадрларни аттестациядан ктказишда ваколати доираси катнашади. Манавий-марифий ишларни такомиллаштириш буйича таклифлар киритади. Уқувчиларни баркамол инсон қилиб тарбиялашда «Соғлом авлод учун», «Олтин мерос», «Махалла», «Камолот» ёшлар жамғармалари, қасаба уюшмалари ташкилоти ва бошқа қорхона, муассаса ва ташкилот ҳамда ижодий уюшмалар билан ҳамкорликда иш олиб боради. Ёш авлодни манавий ахлоўий шакллантиришда халқнинг бой манавий-маданий тарихий анааналарига, урф-одатлари ва умумбашарий кадриятларига асосланган тарбиявий ишларни олиб боради. Қутубхонани уқув, илмий ва бадий адабиётлар билан тулдиради, қутубхонанинг ишларига раҳбарлик қилади. Уқувчилар билан олиб бориладиган тарбиявий ишларга ота-оналар, махалла комиталари, ҳуқуқий орган ходимлари ва жамоатчиликни жалб қилади. Жисмоний тарбия, ёшларни харбий хизматга тайёрлаш, раҳбарлар ва уқитувчилар билан биргаликда кечалар, оммавий спорт ва харбий ватанпарварлик ишларини утказишни тامينлайди. Лицейнинг уқув биноси ва талаблар уйида «Маонаивят ханалари»ни ташкил қилиб, уқув хоналарининг манавий марифий руҳда ва дизайн талабларида жихозланишини назорат қилади. Тарбия ишлари буйича илғор тажрибаларни умумлаштиради ва ҳаётга тадбиқ этади.

Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги, «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» тўғрисидаги қонунларни, инсон ва бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенцияларни, давлатнинг ички ва ташқи сиёсатини, таълим ва ёшлар тўғрисида ҳуқумат томонидан қабул қилинган фармон ва қарорларни тарғибот қилиш усулларини, Мустақил Ўзбекистон рамзларининг мазмун ва моҳиятини, «Соғлом авлод учун», «Олтин мерос», «Махалла», «Камолот» қасаба уюшма ташкилотлари «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик марказлари фаолиятини, ёшлар ва усмирлар харакатининг йуналишлари ва қонуниятлари ва ёшлар ҳуқуқлари таълим ва педагогика фанининг асосий йуналишлари ва таракқиёти ва истикболини, миллий анъаналар ва урф одатларни, ёшларни тарбиялаш ҳамда уқитиш масалалари буйича ҳуқумат ва давлатнинг бошқа органлари қарорлари, педагогик кадрлар ва тарбиячилар малақасини ошириш буйича меъёрий ҳужжатларни: уқувчилар ва уларнинг ота-оналари билан яққа тартибда иш олиб боришни, уқувчиларнинг уз-узини бошқариш, дам олиши, маданий хордик чикариш усул ва шаклларини, педагогика, психология, ёшлар физиологияси, тарбиявий ишлар услубиётини, турли хил уқувчилар ва педагоглар жамоасини шакллантириш ва уларни бошқариш масалаларини, мамлакат ва хориждаги педагогика фани ҳамда тажрибаси ютуқларини: уқувчиларни тарбиялаш ва ривожлантириш асосларини, буш вақтни унумли ташкил этиш услубиётини, уқувчиларни тарбиялашда давлат институтлари, жамоатчилик ташкилотларининг фуекциялари ва ҳуқуқларини, меҳнат қонунчилиқ асосларини, меҳнатни муҳофаза қилиш, ёнгиндан сақланиш меъёрий қоидаларини билишлари зарур.

Маънавий - маърифий тарбия ишларига тегишли ҳужжатлар.

Мақсад:

Тингловчиларга ҳозирги қуннинг муҳим талабларидан бири ўқувчиларни маънавий тарбиясини амалга ошириш, уларни маънавий баркамол қилиб тарбиялашда маънавият ва маърифат хонасининг тарбиявий ахамиятини қенгроқ қилиб оладилар. Мактабда маънавий – маърифий ишларни йўлга қўйишда зарур бўлган иш ҳужжатлари, ҳамда уларни қуритиш тартиблари тўғрисидаги тушунчаларини қуқурлаштириш.

Режа:

1. «Маънавият ва маърифат хонаси»нинг иш фаолиятини ташкил этиш, иш режаси.
2. Ўқувчиларни маънавий тарбиясида маънавият ва маърифат хонасининг тутган ўрни.
3. «Маънавият ва маърифат хонаси» учун бўлим мавзулари.
4. Директор ўринбосарларининг фаолияти ифодасини топган хужжатлар.

А) йиллик, ойлик иш режалари.

Б) юқори ташкилотлардан томонидан юборилган хужжатлар билан ишлаш.

1. Сакланиш.

2. Амалга оширилиши.

3. Назорат.

5. Тарбиявий тадбирлар. маҳалла ҳамкорлиги.

6. Вояга етмаган тарбияси кийин булган болалар билан ишлаш.

Адабиётлар:

Ўқувчи маънавиятини шакллантириш. Тошкент 2001й.

Маънавий ахлокий тарбия асослари. Тошкент ўқитувчи 2000й.